

Josip M. Miletić
Sarajevo 12/I 1918

HRVATSKA STENOGRAFIJA

PO SUSTAVU

GABELSBERGER-MAGDIĆEVU.

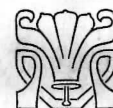
PRIREDIO

PROF. STANKO MIHOLIĆ.

AUTOGRAFIRAO PROF. J. MACH U KRALJIČINU DVORU.

ČETVRTO PRERAĐENO IZDANJE.

UKORIČENA STOJI 2 K 50 FIL.

U ZAGREBU 1906.

TROŠAK I NAKLADA KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE.

LITOGRAFIJA I. FARSKOGA U PRAGU.

Ova se knjiga ne smije skuplje prodavati nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani.

Kr. zemaljska tiskara u Zagrebu.

Sadržaj.

Treći dio.

Kraćenje rečenicâ.

Dodatak.

Uvod.

Stenografija ili skoropis je pismo brže i kraće od običnoga. Svrha je stenografiji bilo skratiti i olakšati mnogo pisanje ili slijediti pismom govor. Prema tome je i stenografija dvojaka: jedno je pismo poslovno ili dopisno, koje se upotrebljava u svakidašnjem životu, a drugo je pismo debatno, koje služi doslovnom bilježenju govora kod javnih rasprava u saboru i drugim zborovima. Ono prvo je 3—4, a ovo drugo 6—8 puta brže i kraće od običnoga pisma. Sredstva za tu svoju svrhu nahodi stenografija koje u jednostavnim, hitnim i spojivim znakovima, koje u pokraćivanju riječi. Ovo pokraćivanje opet je dvojako: jedno gramatičko s obzirom na gramatički oblik riječi, a drugo logičko s obzirom na njihov logički sadržaj i međusobni snošaj.

Prema tome možemo da podijelimo čitavu nauku o stenografiji u tri dijela:

I. dio radi o ispisivanju riječi,

II. o kraćenju riječi, a

III. o kraćenju rečenicâ.

Prvi i drugi dio upotrebljava se u pismu dopisnom ili poslovnom, a treći u pismu debatnom.

Prvi dio.

Ispisivanje riječi.

§ 1. Opća pravila.

Naša je stenografija građena na osnovu njemačke stenografije sustava Gabelsbergerova. Za hrvatski jezik priudesio je Gabelsbergerov sustav prof. Franjo Magdić god. 1864. Gabelsbergerov je sustav kao i svi drugi skoropisni sustavi — fonetički; Pitman je svoj skoropisni sustav u opreci s engleskim pravopisom nazvao fonografijom. Budući da se i naš književni jezik služi pravopisom fonetičkim, moglo bi se misliti, da nema razlike u pravopisu između običnoga pisma i stenografije, ali tih razlika ima, i to su u glavnome ove:

1. Zvučna pismena ispred bezvučnih kao i bezvučna ispred zvučnih ostaju nepromijenjena. Prema tome ima se pisati: o d k u p, s l a d k o, p r i m j e t b a, s v j e d o č b a . . . mjesto: o t k u p, s l a t k o, p r i m j e d b a, s v j e d o d ž b a . . .

Stenografija je pismo više slogovno, dok je obično pismo pismo azbučno, pa kao što ne bi bilo u prilog jasnoći običnoga pisma, kad bi pismena mijenjala svoj oblik, tako ne može biti u prilog ni jasnoći stenografije, ako bi slogovi neprestano mijenjali svoj oblik.

2. U praksi obično se ne razlikuju pismena: *ć, lj* i *dž* od *č, l* i *đ*, premda imadu svoje posebne znakove.

3. Nekadašnje *ě*, koje u književnom jeziku pišemo sa *je* ili *ije*, može se prema istočnom govoru pisati i sa *e*.

4. U tuđicama kao što su: a n a l i z a, f a n t a z i j a, f a z a, f i z i k a, g i m n a z i j a, h i p o t e z a, k o n z u l a t, k r i z a, m u z i k a, o p o z i c i j a, r e z e r v a, r e z u l t a t, s a r k a z a m, s e n z a c i j a, t u b e r k u l o z a, a b s o l u t i z a m, d e s p o t i z a m, p a t r i o t i z a m . . . dopušteno je prema etimologiji pisati *s* mjesto *z*, buduć da je *s* brže i kraće od *z*.

*

Napose vrijedi za tuđice pravilo, da se pišu prema izgovoru, dakle *e* mjesto *ae, ä i ö, f* mjesto *ph, k* mjesto *c, t* mjesto *th, i* mjesto *y* i *ü, kv* mjesto *qu, ks* mjesto *x;* prema potrebi naročito kod vlastitih imena mogu se upotrijebiti i dijakritički znakovi običnoga pisma.

5. Riječi kao što su: hladan, hrapav, hren, hrpa, hrt, historija, dođoh, dadoh ... pa onda: ptica, pčela, pšenica mogu se pisati prema izgovoru i bez *h,* odnosno *p.*

Isto tako nije običaj pisati samoglasno *i* iza *t* u neodređenom načinu glagola, ni *j* iza *i* u zapovjednom načinu.

6. U stenografiji nema razlike između početnih velikih i malih pismena; vlastita se imena, ako je od potrebe, podcrtavaju.

7. Od interpunkcijâ upotrebljava se ponajviše točka, a zarez samo rijetko; obično se izostavlja u sporednim rečenicama naročito ispred odnosnih zamjenica, veznika i apozicije. Točka bilježi se kratkom crtom (-).

8. Niječna se čestica *ne* veže sa glagolom, na koji se odnosi.

9. I povratna se zamjenica veže sa glagolom, na koji se odnosi, kad dolazi neposredno iza njega.

10. Isto tako vežu se zamjenice sa prijedlozima, s kojima dolaze, kao i veznici, prijedlozi i prilozi među sobom, kad slijede neposredno jedan za drugim.

11. Stenografsko se pismo piše kao i obično između četiri crte. Obje su spoljašnje od unutrašnjih jednako udaljene, unutrašnje su bliže jedna drugoj nego što su obje spoljašnjima, njihovi se razmaci odnose kao 2 : 3. Druga unutrašnja crta je glavna ili prava linija. U početku, dok ruka ne navikne na pravac i razmjer pismenâ, treba pisati na četiri crte. Poslije su dovoljne samo unutrašnje, onda jedna, glavna, a najposlije postaje i ta jedna suvišna.

12. Neki znakovi ne počinju ili ne svršavaju na liniji. To je razlog, da se mnoge riječi ne mogu čitave napisati na liniji, već treba ili pisanje prekinuti i nanovo početi ili jedan dio riječi pisati mimo liniju.

13. Prekidanje se rjeđe upotrebljava, obično se pisanje nastavlja mimo liniju do svršetka riječi. Kadšto je zgodnije početi pisanjem riječi mimo liniju, da uzmognemo pisanje nastaviti na liniji.

§ 2. Pismena.

Pismena dijele se na mala, srednja i duga. Mala su pismena polovinom ili i za više manja od malih samoglasnih pismena latinskih, srednja su isto tolika, kolika i samoglasna latinska, duga nadmašna i podmašna podudaraju se dužinom sa latinskim nadmašnim (*b, h, l*) i podmašnim (*g, j, p*) pismenima. Produženih pismena kao što je latinsko *f* u stenografskoj azbuci nema osim za neke suglasne skupove. Prema tome mala pismena, ako se pišu na liniji, ne premašuju visinom polovine razmaka unutrašnjih crta, srednja sežu do gornje unutrašnje, duga nadmašna do gornje spoljašnje i duga podmašna do donje spoljašnje crte.

1. Podmašno *t* kao i oba znaka za *f* nešto su kraći od ostalih dugih pismena tako, da sežu samo malo preko linije. Samoglasna pismena sva su mala.

2. Spoljašnjih crta ne prestupaju stenografska pismena ni onda, ako se piše mimo liniju, već se prema potrebi prikraćuju.

3. Prema liniji naša su stenografska pismena osim *t* i *f* sva redična ili rekurentna, t. j. počinju i završuju na liniji. *t* ili počinje ili svršava nad linijom ili pod linijom; imamo dakle četiri načina za pisanje *t*-znaka, dok nizmašno *f* svršava, a uzmašno počinje pod linijom.

4. Po dva znaka imadu još pismena: *s, z* i *ž,* od kojih su drugi znakovi sunovraćeni prvi.

5. Pisme *t* uvijek je tanko — vlasica; tanka su još pismena samoglasnici: *e, o* i *u.*

6. Pismena *a, i, l* i *s,* kad riječ počinju, gube prvu, kad završuju, drugu vezicu. Samoglasno *a,* kad stoji samo za se, bilježi se točkom.

7. Pisme *ć* razlikuje se od *č* širom petljom, *lj* je krupnije od *l,* a *dž* više zavinuto od *đ.* (Vidi litografske tablice str. 1., toč. 1.) (1.)

§ 3. Sastavljanje pismenâ.

U stenografiji pišu se pismena jedno uz drugo i vežu vezicom. Ovo vezivanje pismenâ preko vezice zove se posrednim za razliku od neposrednoga vezivanja, kad vezice nema, već se pismena neposredno jedno s drugim sastavljaju. Neposredno vezuju se suglasnici u suglasnim skupovima, kad slijede jedan za drugim, na pr. *br, dr ...,* a posredno u slogovima, kad dolazi po srijedi samoglasnik, na pr. *ber, der* . . . Prema tome se sa-

moglasnici redovno ne ispisuju, već se izostavljaju i nadomještaju vezicom. Ali budući da samoglasnikâ ima više, a vezica je samo jedna, to se pukom vezicom može nadomjestiti samo jedan samoglasnik, ostale valja predstaviti osobitim naznakama na suglasnicima, uz koje dolaze. Ovo predstavljanje samoglasnikâ na suglasnicima, uz koje dolaze, zovemo naznačivanjem ili simboliziranjem samoglasnikâ, a čitavu nauku o samoglasnicima vokalizacijom.

Vokalizacija.

§ 4. Samoglasno E.

1. Samoglasno *e* predstavlja se vezicom, kad dolazi po srijedi između dva pismena.

2. Ispisuje se na početku i na kraju riječi. Iza uzmašnoga *t* piše se nešto niže od kraja.

Primjedba. Kod uzmašnoga *t* nema razlike između posrednoga i neposrednog vezivanja, a prema tome ni između suglasnih skupova i njihovih slogova. Tu valja čitati samoglasno *e* prema smislu riječi ili umjesto uzmašnoga pisati nizmašno *t*. Prema potrebi može se samoglasno *e* ispisati i staviti ispred *t*, kao što se piše na kraju riječi iza *t*. — Primjeri (točka 2.).

(2.) 1. Beč, bedem, beg, berem, cecelj, cer, čemer, čep, češer, ćef, ćemer, (2) ćerećem, deder, dženet, džep, fenjer, fes, gem, Ćeh, Leh, Meh, kepec, (3) ker, kerep, led, leden, lelek, lemeš, med, meden, medved, mek, melem, meljem, (4) metem, meteš, nered, nesem, neven, Njemen, pečen, peć, pelen, peleš, perec, (5) pereš, remek, remen, sedef, selen, Senj, šećem, šećer, tečem, tek, temelj, teret, (6) tešeš, večer, vez, vezen, zec, zelen, zet, žežen.

2. Eben, eden, egede, ele, eter, zebe, teče, leleče, ćereće, šeće, vede, međe, (8) veđe, kefe, seke, sele, Celje, veselje: vesele, vene, pelene, žene, penje, bere, (9) dere, pere, kese, nese, češe, ševe, deve, veze, veže, žeže; — berete, (10) čete, mete, metete, tete, pete, ženete, nesete, lelečete, ćerećete.

§ 5. Samoglasno A.

1. Samoglasno *a* po srijedi između dva pismena predstavlja se kao i samoglasno *e* vezicom, samo što se suglasno ispred *a* još podebljava; na kraju riječi dostaje samo podebljanje.

2. Ispisuje se na početku riječi, iza tankih pismena *t* i *f*, koja se ne podebljavaju, kao i iza samoglasnikâ. — Primjeri (toč. 3.).

1. Badanj, badem, bakar, ban, bar, bat, car, čak, čamac, čar, ćaća, ćar, (13) dabar, dah, dalek, dalj, dan, dar, džebana, đak, gat, gaz, hak, han, hat, jad, (14) jak, jamac, jasan, jasen, jaz, kadar, kalem, kalj, kamen, kapak, kašalj, (15) kat, lađa, lak, lanen, lasan, lavež, laž, leđa, ljaga, mač, mak, malen, malj, (16) marama, mećava, mehana, međa, nada, nakaza, naš, neman, pak, pamet, panj, papak, (17) papar, paralaža, pas, pašanac, rad, Rafael, rak, ran, rat, raž, ražanj, sakat, sam, san, (18) sarafan, sat, šarac, šaran, šaren, šaš, šav, važan, veteran, Zadar, žal, žalac, žar.

2. Aba, Adam, Adela, adet, aga, agenat, afera, alah, alat, (3.)
amanet, anatema, (21) arač, Arad, arak, Arap, at, avet, alea, Medea, teater, fama, faza, (1) fazan, fata, četa, kapetan, katana, peta, petak, Petar, ratar, talas, tanak, tarac, teta.

§ 6. Samoglasno O.

1. Samoglasno *o* predstavlja se zaokruženjem pismena ispred *o*. Kod pismenâ sa desnim lukom povećava se donji, kod onih sa lijevim gornji luk, dok se kod pismenâ sa petljom proširuje petlja.

2. Ispisuje se na početku riječi, iza samoglasnikâ, iza *f*, *j* i uzmašnoga *t*, koji se ne zaokružuju. Na kraju riječi iza uzmašnoga *t* piše se sunovraćeno *o*.

Primjedba. Slog *oj* bilježi se rastegnutim *o*. Primjeri (toč. 4.).

1. Bo, co, čo, ćo, do, džo, đo, go, ho, ko, lo, ljo, mo, (5) no, njo, po, ro, so, šo, to, vo, zo, žo.

Bob, bodež, Bog, bosonog, Božo, Aco, cof, čom, čopor, čot, ćor, ćos, (6) doba, dok, dol, dom, Don, donos, dovoz, đon, Đoko, govedo, govor, (9) hod, eho, kokot, kolo, koljeno, ekonom, konop, kozorior, log, (10) lokot, lom, losos, loš, lov, lovor, moć, more, noć, nov, (11) nož, pod, pogon, pogovor, pohod, epoha, pokolj, polog, polje, (12) pomor, ponor, ponos, pop, porez, pot: poet, rob, rod, rogobor, (13) rok, romon, rov, sobet, sok, sokol, sol, som, šor, (14) Todor, tok, Tomo, ton, top, topot, tor, Tošo, vodovod, voz, zob, zoben, zovem.

2. Obad, obala, obor, ocat, od, odoljen, odžak, oganj, oko, olovo, (17) omalen, opak, opat, orač, orao, oroz, os, Oto, otok,

Oton, ožeg, (18) — pao, debeo, pepeo, Eol, eos, ocean, oaza, zoo-
(4.) log, efor, (19) Feodor, Kotor, motor, meteor, metoda, potok, atom, (20) Joco, Jovan; — jato, Kato, kotao, leto, moto, meso.

Prim. Boj, loj, noj, nemoj, povoj, roj, soj, šeboj, vojno, vojvoda.

§ 7. Samoglasno I.

1. Samoglasno *i* predstavlja se:

a) Visinom, kad dolazi po srijedi između malih ili srednjih i srednjih ili dugih pismena. Ako je riječ višesložna, vrijedi ovo pravilo samo za prvi slog. Mala pismena pišu se do ispod gornje unutrašnje crte, a srednja idu i prijeko. Ispred *t* stavljaju se mala i srednja pismena do ispod gornje spoljašnje crte.

b) Strmom vezicom, ako riječ počinje sa dugim pismenom ili ako iza *i* slijedi malo pisme ili ako *i* ne dolazi u prvom već u drugom kojem slogu. Iza vezice pišu se mala pismena do ispod gornje unutrašnje crte, srednja i duga podmašna idu nešto i prijeko, a nadmašna se prikrate tako, da ne idu preko gornje spoljašnje crte. Dolaze li iza ovih pismena još i druga, pišu se, ako su mala, u istoj visini, ako su srednja ili duga, povraćaju se na liniju. Na liniju vraćaju se i mala pismena, ako dolaze poslije *i* iza dugih podmašnih pismena.

c) Strmom kratkom vlasicom na početku i na kraju riječi.

2. Ispisuje se:

a) spajajući se pri tom sa suglasnicima i to: iza *č, ć, d, f, h, t, v, z, ž;* ispred *f, t;* ispred *t* i iza njega;

b) ne mijenjajući svoga znaka, ako se ne će ili ne može spojiti ili drukčije predstaviti. — Primjeri (toč. 5.).

1. a) Kicoš, kićen, kim, kipar, kiša, kit, kivan, liberalan, lice, ličan, lih, (4) liga, lije, Lim, linjak, lipa, lišen, lit, livada, lizavac, nit, niz, nižem, riba, ribar, (5) riđ, riđan, rije, Rim, riža, sičan, sijač, sijem, Sinj, sit, sito, siv; bič, bitan, (6) cića, cimer, Cipar, dim, dinja, divokoza, gibak, mig, miš, mišar, njiva, pivo, (7) pivovara, pišem, pitom, vičan, vid, Vidosava, viđen, viganj, vijača, vije, vitorog, (8) zid, zidar, zima, zimorod, zimozelen.

1. b) Bilo, bilje, cik, cilj, cin, čil, čin, čir, lik, lira, milje, mir, Nil, (10) Nin, epika, pila, pir, rik, rilo, ris, sin, sir, šilo, žilje, žir; — Arapin, carina, (11) daljina, gomila, kalina, osobina, pelin, solika; — biser, kiljer, kiseo, Milan, (12) Milana, Milena, miran, njisak, pilar, pisar, sinak, Sisak, sirena,

šiljer, visok, (13) žioka; — kiselina, lirika, milina, mirisan, Misir, pionir, visina; — šiba, Šid, (14) šipak, žig; — lapidaran; — banica, carica, danica, dokoljenica, kiselica, (15) lasica, medenica, Njemica, palica, pečenica, saonice, šenica, šokica, vodenica; (16) boginja, čekinja, robinja, selim, solim, šiša, žalim, želim, želiš; — aginica, (17) kobilica, kolibica, lisica, pilica, vilica, silim; — biljeg, bisage, cinober, Milovan, (18) mirisav, sinovac, vilovan, pisac, piramida; — birač, misirača, pirinač, siročad, (19) siromah, velikaš, našinac; — šišana, šišarica, žižak; — šićar, kamičak, (20) Karadžić, Nikolić, sokolić, šeširić, dalekih, mekih, latiš, letiš, patiš, žižak, kikot, lisičina. (5.)

1. c) Ibar, ibis, ide, idol, igalo, Ika, ikona, Ilir, Ilok, ime, imela, (2) imenik, inat, inje, Iran, iris, iva, Ivan, iver, Izidor; — babi, dobi, baci, (3) raci, reci, lađi, ređi, mali, pali, bolji, velji, želji, lomi, mami, kini, liljani, (4) visini, sinji, donji, kapi, kipi, miri, piri, bosi, nosi, maši, paši, lozi, (5) nozi, vozi, kaži, laži, maži, reži, veži.

2. a) Či, ći, di, fi, hi, ti, vi, zi, ži; — if, it; — iti.

Čiča, čičak, čiga, čika, čim, čita, toči; većina; Diana, dika, dinar, diereza, dioba, (8) Diogen, diorama, kadi, radikalan, sadi, vadi; — fitilj, fin, safian, safir, zefir; (9) — hir, hit, hitar; — Tiber, tih, tik, tiran, Tirol, tisa, teti, Katica, kitica, matica, (10) satira; — vika, vile, vinjeta, vir, višak, lavica, lovi, nevin, novine, revir, Savica, (11) sivi; — kozi, razit; — žitelj, žito, božić; — kalif, rif, tarif; — aerolit, (12) dolomit, eremit, kamenit, kolorit, kopito, korito, malakit, okomit, parasit, (13) Velebit, zenit; — legitiman, nejasiti, parasiti, ponositi, sateliti.

2. b) Ići, iđah, iđaše, idiot, Itaka, Atika, atila, Apatin, Eneida, (15) kazein, ljeti, ljetina, Negotin, nepobitan, nikotin, palatin, ratilo, satira, teletina.

§ 8. Samoglasno U.

1. Samoglasno *u* predstavlja se:

a) Nizinom, t. j. stavljanjem pismena ispred *u* pod liniju. Mala pismena dolaze pri tom sasvim pod liniju, a srednja i duga nadmašna djelomično.

b) Snizivanjem petlje kod dugih podmašnih pismena.

c) Uzmašnim potezom ispod linije na početku riječi.

2. Ispisuje se:

a) Spajajući se sa suglasnicima i to: iza *b, č, ć, d, h, l, lj, m, nj, r, s, t, v;* ispred *m, p, s, š, t.*

Primjedba. 1. Slogovi *ju, ku, nu* bilježe se posebnim slogovnim znakovima. Posebni znak ima jošte *ur* i nastavak *(j)uć.*

b) Ne mijenjajući svoga znaka iza pismenâ, sa kojima se ne spaja.

Primjedba. 2. U *au* spaja se *u* sa *a* obrnutim redom. — Primjeri (toč. 6.).

1. a) Kuća, kud, kuga, kuk, kukolj, kukuruz, kula, kum, kuna, (18) kup, kus, lubanja, luč, luk, lupa, lužina, lubenica, ljulj, ljut, nuder, (19) rub, ručak, rugoba, ruka, rukopis, rulja, rumen, runo, rupa, Rus, ruža, (20) perut, subota, sud, suho-
(6.) paran, sukob, sulud, sumoran, suza, sužanj; (21) — buba, bučan, budan, buka, bula, buna, Bunjevac, bura, bus, but, dobu, labud, robu, dub, (1) dućan, dud, dug, duh, dukat, Dunav, dušek, duž, radu, redu, gudura, gugut, gunj, (2) guša, gut, lagum, ljagu, žegu, mučan, mudar, muha, mukao, mulj, munja, Mura, (3) mušica, mutan, muzika, muž, njuh, pučina, puk, punahan, pupoljak, puž, kapu, (4) Napulj, popularan, vučica, Vukovar, vuna, sovuljaga, zub, zulum, vezu, Vezuv; (5) — čudo, čun, čuven, očuh, račun, ćud, ćuk, ćumur, daću, hudoba, huka, (6) hum, čahura, dahu, mahuna, pahuljica, žubor, žuč, žulj, žuna, župa, božur.

1. b) Đuro, đul, lađu, među, nađu, šubara, šuga, šumarica, šupalj, šušanj, (8) košulja, čašu, dišu, kašu, kišu, pašu, pišu, pušu, žubor, žulj, žuna, ližu, nižu, sižu.

1. c) Ubah, ubog, učenik, udar, udica, udoban, ugao, ugodan, uhoda, ukop, (11) ukor, ukus, ulomak, ulje, uljudan, um, uman, umor, Una, upala, upis, upor, (12) uporedo, ured, uredan, ures, Uroš, usud, uvoz, uzica, užas, uže, užina.

2. a) Bu, ču, ću, du, hu, lu, lju, mu, nju, ru, su, tu, vu; (15) — um, up, us, uš, ut.

Bubu, dubu, gubu, ribu, zubu; biču, buču, liču, luču, miču, muču, riču, ruču, (16) viču; kuću, piću; dudu, ludu, sudu, vidu; ćuhu, duhu, lihu, muhu, ruhu, (17) suhu; kaluđer, kalup, kulu, lulu, selu, silu, Solun, valuta, želudac; bilju, (18) kovilju, mulju, rulju, želju: žulju; kumu, Rimu, Rumu; dunju, inju, munju, sinju, (19) Sunju; liru, miru, piru, siru, suru; kesu, kosu, kusu, risu, visu; kitu, situ; (20) njivu, pivu živu; — aluminium,
(7.) caesium, dominium, Latium; uputa, upitan; (21) genius, Tiberius, Titus Livius, uspomena; ušara; utiče, utorak, suton.

Primjedba. 1. Ju, ku, nu; — ur, uć: Daju, imaju, kuju, liju, piju, riju, raju, ruju, (2) siju, viju;

kuku, liku, luku, muku, puku, riku, ruku, toku, učeniku, vuku; (3) bunu, dunu, Kinu, kunu, rinu, runu, sinu, sunu, unuk, vunu; Urban, urbar, (4) Uršula, biljur, đuture, Furlan, kotur, retur, Saturn, turban, Turčin; rekuć, (5) lijuć, milujuć, oruć, putujuć, sijuć, umiruć, vijuć, žeđajuć.

2. b) Licu, lipu, patuljak, petu, putu, ratu, satu, furuna, Futog, Fužine, liceum, museum, Eugen.

Prim. 2. Au; — Aurora, augur: čauš, kaur, Laudon, (9) Laura, paučina, pauk, paun, pauza.

§ 9. Glasovi Ije—Je—J.

1. Glasovi *ije* ili *je*, koji su postali od nekadašnjega *ě*, kad dolaze između dva suglasna, predstavljaju se produženom vezicom. Pismena *h* i *t* pišu se koso.

2. Produženom vezicom predstavlja se i suglasno *j*, koje nije drugo nego samoglasno *i* u suglasničkoj službi, ispred suglasnih kao i ispred samoglasnoga *e*.

3. Na početku riječi ispred *e* i na kraju riječi predstavlja se suglasno *j* produženom kosom vlasicom.

Primjedba. Kod *ije* — *je* i *ej*, kad dolaze u riječi po srijedi između dva suglasna, nema razlike. Isto tako nema razlike između *j* i *je*, kad dolaze iza samoglasnikâ. U oba ova slučaja valja čitati riječi prema smislu; u onim riječima, koje dvojako čitanje dopuštaju, treba *j* ispisati. — Primjeri (toč. 7.).

1. Bijel, bijes, cijel, cijena, dijele, djene, korijen, lijek, lijen, lijer, lijes, mijena, (12) mjera, sjena; bijeg, cijenjen, cijep, djeca, djed, djever, mjed, mjeden, mjesec, pijev, (13) sjeme, tjeme; bježim, cijeđ, dječica, dugovječan, riječ, riješen, siječem; — mijeh, (14) mjehur, dijete, sjeta.

2. Bajka, majka, šajka, bajno, bujno, nujna, rujna: ruina, ujna, majčin, (16) Gojko; čujte, čuvajte, dajte, gojte, kujte, lijte, mirujte, milujte, putujte, vojujte; (17) — čujem, čuješ, dajem, daješ, kujem, kuješ, lijem, mirujem, miruješ, (18) pijem, putujem, rujem, šijem, vijem.

3. Ječam, jedek, jedem, jedeš, jelen, Jelisava, jesen, jezik, jež; (20) — čaj, čuj, čuvaj, daj, gaj, kuj, licej, lij, miruj, muzej, Odisej, pij, (21) pokoj, putuj, raj, ruj, vaj, vij, vojuj. (8.)

Prim. Madejra, mejdan, Mejrima, Sulejman; — licejem, muzejem, (2) čujmo: čujemo, dajmo: dajemo, vijmo: vijemo, rujmo: rujemo, kujmo: kujemo, (3) mirujmo: mirujemo, lijmo: lijemo, putujmo: putujemo, šijmo: šijemo.

§ 10. Samoglasno R.

Samoglasno *r* predstavlja se skrštanjem pismenâ, između kojih dolazi; na početku i na kraju sloga piše se *r* prekršteno. — Primjeri (toč. 8.).

Brdo, brk, brlog, brnjica, brz, crljenac, crn, crpem, crv, crvotočina, drljača, grč, (6) grd, grk, grlica, grlo, grm, hrbat, hrčak, hrka, Hrvoj, Krbava, krcat, krčak, (7) Krka, krma, krnj, krpa, kršan, krv, mrk, mrkov, mrlja, mrnar, mrsan, mrva, mrzak, (8) prnja, prsa, srce, srna, srp, srsi, trbuh, trka, trn, vrt, vrtar, zrcalo, Zrmanja; (9) gr'oce, tr'o, umr'o; — rka, rpa, rpica, satr.

Vježba 1.

Har rađa har. Ko čeka i dočeka. Čera mak na konac. Car daleko a Bog (12) visoko. Kapa kape ne nosi. Sila Boga ne moli. Ide kolo naokolo. Riba se (13) u vodi ne pogađa. Više oči više vidi. Radišu Bog pomaže. Reci bobu bob a (14) popu pop. Lud junak ludo pogine. Luk dugo napet puca. Muk se ne piše. Ni (15) ljeti u košulji ni zimi u kožuhu. Leti kao munja. I duvar ima uši. Kud me (16) oči vode i noge nose. Jaki na jačega se namjeri. Ko nožem siječe od noža (17) i gine. Na oganj ulja ne lijevaj. Ne najede se vuk po poruci mesa. Kus pijevac (18) pile do vijeka. Nijem kao riba. Kamen do kamena palača, zrno do zrna (19) pogača. Nađe se grk i med. Sjeme gubi ko po pržini sije.

§ 11. Suglasni skupovi.

Kad suglasnici slijede jedan za drugim bez samoglasnoga po srijedi, nastaju skupovi suglasnikâ. Ovi se skupovi bilježe složenim znakovima, koji postaju od prvobitnih. Složeni znakovi nastaju ili *spajanjem* ili *spletanjem* ili *suživanjem* prema tome, da li prvobitni znakovi mijenjaju svoj oblik ili se bez promjene pišu jedan u drugi ili jedan do drugoga što uže.

U pogledu vokalizacije nema razlike između prvobitnih znakova i složenih, koji postaju spajanjem; kod upletanja i suživanja podebljava se samo drugi znak, ako treba predstaviti samoglasno *a*.

§ 12. Spajanje.

1. Suglasno *r* spaja se sa *č, ć, d, k, t* i *v;* zatim sa *b, m* i *p,* koji se za polovinu svoje dužine produžuju.

2. Spojeno *čt* znači prema etimologiji *št;* u govoru *čt* prelazi u *št*. Spoji li se *š* sa *č*, daje znak, koji se podudara sa njemačkim, goticom pisanim *h*. Povećano *s* znači *sv;* ako se kraj prebačenoga *v* sastavi sa početkom, daje povećano *s;* u *stv* su znakovi *t* i *v* premetnuti.

3. Još se spajaju: *m* sa *k, z, ž* i *š; nj* sa *k* i *ž; h* sa *m, t, š* i *ž* i napokon *t* sa *z* i *ž*. — Primjeri (toč. 9.).

1. Kr, dr, vr, tr, čr, ćr; — pr, br, mr: Kradom, Kragujevac, kraljević, (2) krasan, kreč, kreka, kremen, krepak, krezub, krijes, krida, krijem, krilaš, kriminalan, (3) krišom, kriv ičan, krivudalo, križić, kroj, krojač, kronika, krotilac, krug, kruh, (4) krupan, Krušedol, kruto; — drač, Dragan, Drava, vidra, drenić, drenovac, drevan, drijenak, (5) Drina, modrina, drobac, dromedar, drozak, jadro, sidro, drum, družina; — vrabac, vrač, (6) vran, vranj, vrat, vratić, vrelo, vremešan, vreoce, vreteno, vreva, vrijedan, vrijeme, vrisak, (7) vruć; — trag, trajan, trak, traljav, tram, trator, trava, vatra, Nitra, Trebinje, trećina, trenuće, (8) treset, trijem, trijes, trijezan, trice, Trogir, trohej, Trojan, trojka, trokut, (9) trom, trošak, trud, trun, trup, trusovina; — prababa, pradjed, prag, prašina, paprat, (10) prečac, predaja, prekoran, prekup, pretek, prevući, priča, prigovor, prikaza, primjer, prinos, (11) pritok, privući, kopriva, paprika, proći, prodol, prođa, progon, prokisao, prokiseo, (12) prolazan, promjena, propis, prorok, protokol, protuha, prud, pruga, prut; — brač, brada, (13) brajko, brak, brana, branik, brat, bratić, breme, brežuljak, brijeg, Bribir, bridak, briga, (14) brijač, brižan, brod, broj, brojanica, bruka, brus; — mrak, mramor, mrav, mrazovac, (15) mrena, mreža, mrežotina. (9.)

2. Št (čt), šč (šć), sv, stv: Štačica, štagalj, štaka, štapić, štedionica, (17) štediša, štenac, šteta, štetočinac, štićenik, štipavac, štit, štitić, štokavac, štur, vještu; (18) — bašča, daščara, mašča, Vereščagin, češći, čišći, lišću; — svađa, svak, svanuće, svat, (19) svećar, svećenik, sveđ, svetac, svetinja, svjedok, svijet, svib, svila, svirala; (20) — stvar, stvaran, stvor, stvoren.

3. Km, zm, žm, knj, žnj, mš, hm, ht, hš, hž, tz, tž: Kmeči, (1) kmet, takmac, pekmez; zmaj, čizma, korizma, pizma, prizma, šizma, uzme; žmiri, (2) žmulj; knjaz, knjiga, knjižara; pažnja, težnja, vožnja; šimšir; hmelj, Ahmed, Mehmed. (10.)

Vježba 2.

Ruka k ruci a obje k obrazu. Malo po malo prede baba kudjelju. Vrana vrani očiju ne vadi. (6) Drug drugu zrcalo.

U tren oka. Ide vrijeme, nosi breme. Ubio Bog brigu. Ko (7) dobro čini, bolje dočeka. Ko mudro muči, lijepo govori. Ko se boji vrabaca, nek (8) ne sije prohe. Na vrat na nos. Od nemila do nedraga. Od te krajde nema fajde. (9) Pade mu mraz na obraz. Sjetila se prelja kudjelje uoči nedjelje. Tiha voda brijeg roni. (10) Trice i kučine. Trla baba lan, da je prođe dan. Koga ne svrbi, neka se ne češe. (11) Koga tišti i vrišti. Tušta i tama.

§ 13. Spletanje.

Kod spletanja ne mijenjaju suglasni znakovi svojih oblika, no opet se prema različitim oblicima svojim različito sastavljaju.

1. Suglasno *s* budući kružnicom ne mijenja svoga oblika; prema tome ne može se ni spajati s drugim znakovima, ali se zato spletava s njima i to gotovo sa svima, bilo kad stoje pred njim ili kad dolaze iza njega. Prema postanju, kako se *s* savija, razlikujemo četiri oblika, od kojih se sva četiri upotrebljavaju kod sastavljanja s drugim znakovima. Ako se *s* savija odozgo na *desno* dolje, nastaje jedan oblik, ako se savija odozgo na *lijevo* dolje, postaje drugi, odozdo na *desno* gore — treći, odozdo na *lijevo* gore — četvrti oblik. Prvi se oblik spleće s potonjim *c, g, k, m, n, nj, p, t, š* i prethodnim *k* i *r;* drugi sa potonjim *f, l, r, t, v, z* i *ž;* treći sa prethodnim *b, č, ć, d, l, lj, m, n, nj, p, r, t* i *v;* četvrti sa prethodnim *f, g, h, z, ž, ju, ku* i *uć.*

2. Suglasno *v* prevraća se preko prethodnih srednjih i dugih znakova.

3. Suglasno *l* upleće se u prethodno *c, f, g, h, m, p, š, t, z* i *ž.*

4. Prepletanjem suglasnih *n, r* i *k* nastaju spletovi suglasnoga *n* sa potonjim *č, d, đ* i prethodnim *c, g, h, š, z* i *ž;* suglasnoga *r* sa potonjim *č, d, đ* i prethodnim *c, đ, š, z, ž* i *šč;* suglasnoga *k* sa prethodnim *c, h* i *š.*

5. Suglasna *r, t, v, f* i *š* sklapaju se, i to *r* sa potonjim *b, c, f, š, t, v, z, ž* i prethodnim *f, g* i *h; t* sa prethodnim *g, h, z, ž* i potonjim *č* i *h; v* sa prethodnim *g, h* i *k; f* sa prethodnim *d, g* i *h; š* sa prethodnim *ž.* — Primjeri (toč. 10.).

1. Sc, sf, sg, sk, sm, sn, snj, sp, sš, st, sv, sz, sž, sl, (14) sr, sku; — bs, čs, ćs, ds, gs, hs, ks, ls, ljs, ms, ns, njs, ps, (15) rs, vs, zs, žs, kus, jus, ućs; — str svr, spr, krs, trs, vrs: Skadar, (16) skot, skup; snaga, snijeg, sniježan, snošaj; snježan; scena, scijenim; (17) zgoda; smetan, smeten, smeđ, smijeh, smiješan, smilje, smion, smotren, smotuljak; spas, (18) spis, spomen,

spona, sprava, sprema, sprovod; stabar, stado, stajačica, stalež, (19) stamen, stanac, starješina, stas, stasit, stative, stega, stepenica, stići, stih, stijena, (20) stjegonoša, stoka, stolić, stožer, studen, stup, stupica, strastan, strašan, Stratimir, stražmeštar, (21) stražnji, streha, stric, stručak, strunjača; psalam, psina, (11.) pseto, psić; Maksim, elipsa; revers, kurs; (1) slab, sladak, slast, slava, sličan, slika, slovo, složan, Slovenac, Slavonac, slučaj, (2) sluh, srebro, sredina, sretan, sreten, srez, srijeda, Srijem, sročan, srodan, radost, (3) svod, svojta, svračak, svraka.

2. Bv, cv, čv, ćv, dv, džv, đv, hv, jv, mv, njv, šv, tv, vv, zv, žv; (5) — brv, mrv, prv, štv, šćv, tzv, tžv, stv: Obveza; cvijeće, cvokot; čvarak, čvorak, (6) bačva, naćve; dvojba, dvor; hvala, Hvar, hvat; hajvan, hajvar; tramway, Kromwel; (7) Švaba, švalja, švraka; tvar, tvor, kotva, letva, Litva, sjetva; zvijer, zvono; žvale, (8) žvatalica; brvina, mrva, mrvica, smrvljen; prvak, prvijenac, prvostolni; stvaran, stvoren.

3. Cl, fl, gl, hl, ml, pl, šl, tl, zl, žl; — spl; — kul: Vaclav; glad, glas, glava, glib, glina, globa, gluh, glumac; hlad, hljeb, mlad, (11) mlak, mliječ, mlijeko, mlin; plaća, plah, plamen, planina, plašt, platina, plav, pleme, ples, (12) plijen, plijesan, pleter, plima, plitica, ploča, plod, pljosan, pluća, plug; tlak, tlo; šljeme, (13) šljuka, šljunak; zlaćan, zlato, zloba, zlokoban, zlovoljan, kozlić, muzlica; žlje, (14) žlijeb, žlica; splav, Spljet, spljošten.

4. Cn, fn, gn, hn, šn, zn, žn; — nč, nć, nd, ndž, (16) nđ; cr, šr, zr, žr, ščr; rč, rć, rd, ršč, ršt; — ck, (17) hk, šk: Docno, kucne; gnusan, gnusoba; dahnem, mahneš, sahne; brašno, (18) brašnu; značaj, znak, znan, znoj; južni, tužni, važni; lončar, naranča; Aleksandar, (19) Anđe, kondor, London, sanduk, Vranduk; anđeo; pandža, handžar, Cres, crepulja, crijep (20) zračan, zrak, zreo, zrelost, Zrin; žrebam; parče, perčin; čardak, Erdelj, (21) tvrd, tvrdica; rđa, kocka, Gacko, Miljacka; lahko, škare, (12) škola, vaška.

5. Rb, rc, rf, rš, rt, rv, rz, rž; fr, gr, hr; ft, gt, ht, (2) zt, žt; tč, th, gv, hv, kv, tv; df, gf, hf; žš: Barbar, berba, borba, (3) korba, torba, tvorba; perce, srce, dverce, Hercegovac; peršun, svršen; rtina; rvač; (4) rzanjem; drvo, grb, grd, Srbin, strši, drzak, držalo, svrž; fraza, Franjo, frula, grab, (5) grad, građa, graja, grah, grašak, greben, greda, grijeh, griješan, igra, grijota, grimiz, (6) grinja, griva, griža, grof, grom, groza, grožnja, grub, gruda, grumen, Gruž; (7) hrabar, hram, hrana, hrast,

hrastić, hren, hrid, hrisolit, hrišćanin, hrom, hrušt; (8) kaftan, nafta, softa; gviri, negve; hvala; kvadrat, kvaka, kvar, kvas, kvocanjem.

Vježba 3.

Lažac i skupac lasno se pogode. Ko visoko leti, nisko pada. Ko traži leba preko (11) pogače, poželi i ovsenice. Liči kao pesnica na oko. Preslano kao cecelj. Sladak (12) kao med. Slijep kod očiju. Suza suzu sustiže. Spala knjiga na dva slova. Mrtva (13) usta ne govore. Od dvije smrti niko ne gine. U veče se dan hvali. Šteta i ludomu oči (14) otvori. Ni traga ni glasa. U vatri se zlato kuša. Nekomu i olovo pluta, a nekomu (15) i pluto tone. Od mučanja glava ne boli. Veća glava više glavobolje. Bježanova (16) majka pjeva, a Stojanova plače. Od zle ćudi nema većega zla na svijetu. Skup više (17) plaća, lijen dalje ide. Visi kao kaplja o listu. Ko zlo čini, nek se dobru ne nada. (18) Dva lješnika orahu vojska. Ko zlim prašta, dobrima škodi. Ko hrče, ne srče. (19) Ranoranilac i docnolegalac kuću teku. Ide natraške kao rak. Čista se zlata rđa ne hvata. (20) Ralo i motika svijet hrani. Gradi ražanj a zec u šumi. Kad se tikva pokon-
(13.) diri. (21) Kiša pada kapljicama, pak napada lokvicama. Ko rado igra, lako mu se svira. Krpež i trpež po (1) svijeta drže. Na vrbi svirala. Našla tikva čep. S koga drveta samo voće pada, ne valja ga tresti. (2) Majka šćercu kara, a nevjesti prigovara.

§ 14. Suživanje.

Spajanjem i spletanjem dobiva se oko 70 znakova za najobičnije suglasne skupove, a to je veća polovina svih potrebnih znakova; za drugu manju polovinu suglasnih skupova nema tih potrebnih znakova. Za ove upotrebljavaju se pojedini znakovi, kako slijede i vežu jedan uz drugi. Na taj način nestaje one razlike između neposrednoga i posrednog vezivanja, a tim i one između suglasnih skupova i njihovih slogova. Prema tome kod čitanja odlučuje u prvom redu smisao riječi, imadu li se dva suglasna čitati sa samoglasnim *e* po srijedi ili bez njega. Ako pak smisao riječi dopušta dvojako čitanje, onda se običnom kratkom sponom vežu oba suglasna, kad dolaze bez samoglasnika po srijedi, dok se običnom vezicom predstavlja samoglasno *e*. Ovako mogu se razlikovati suglasni skupovi od njihovih slogova i u ovom slučaju, ali to može biti samo onda, ako je drugo od

oba suglasna malo pisme ili *š*, koje se prikraćuje, kod drugih pismena te razlike nema; tu valja *e* naročito pisati, ako to jasnoća pisma zahtijeva. Inače vezuju se pismena usko jedno s drugim i ovo tijesno vezivanje pismenâ za razliku od spajanja i spletanja zove se suživanjem. — Primjeri (toč. 11.).

1. Bk: bek, čk: ček, dk: dek, lk: lek, mk: mek, nk: nek, pk: (5) pek, rk: rek, tk: tek, vk: vek; bl: bel, čl: čel, dl: del, kl: (6) kel, rl: rel, vl: vel, bn: ben, čn: čen, dn: den, kn: ken, ln: (7) len, mn: men, pn: pen, rn: ren, tn: ten, vn: ven; — dš: kš, (8) pš, vš: Bapka, dupka, zipka, zupka; Mačka, kvočka, plačko, ćaćko; latka, (9) retka, rijetko, glatko, slatko; alka, realka, biljka; slamka, humka, momka; (10) čitanka, sjemenka, sjenka, trunka; klepka, čipka, šipka; barka, ćerka, Marko, pastorka; (11) četka, motka, tetka; kamilavka, Kosovka, kraljevka; — blag, blagoslov, (12) blato, blebetuša, bljesak, blizak, blitva; član, članak; dlan, dljece, dlijeta: Delta; (13) klanac, klas, Klek, kler, klet: Kelt, kleveta, kletva, klijen, klijet, klika, (14) klin, Klis, klica, klima, klip, klisura, klinčić, klobuk, kloštar, ključ; (15) Berlin, Karlovac, Karlobag, Pirlitor; vladika, vlaga, Vlajko, vlak, vlastit, vlažan, drvlje; (16) podobni, udobni, zlobni, liječnik, ručnik, sestrična, tečno, točno, moćni, (17) noćni, budni, rudni, sudni, dno; knez, okno, sukno, vlakno, obilno, (18) silno, stalno; himna, mnogi, lomni, kopno, opna, vapno; nemarni, nemirni, (19) vjerno; platno, umjetno; davni, javni, slavni; akšam, lakši, mekši, padši, (20) ljepši, vidjevši, metnuvši, podignuvši.

2. Čb, db, đb, lb, mb, zb, žb; — bc, čc, ćc, đc, gc, kc, lc, (14.)
mc, (1) nc, njc, pc, šc vc; — bč, lč, mč, pč, vč; — bd, gd, ld, vd, zd, žd; (2) žđ; — lg, rg, vg, zg, žg; rh, sj, zj; cm, čm, dm, lm, rm, šm; (3) bnj, cnj, čnj, ćnj, dnj, gnj, mnj, pnj, šnj, tnj, vnj; lp, mp, rp, šp; (4) ft, kt: ket, lt: let, nt: net, pt: pet, lv: (5) Otadžbina, sodžbina, svjedodžba; pogodba, svadba, uredba, srdžba, molba, (6) naselbina, himba, zbilja, zbirka, izba, gozba, glazba, družba, služba; dropca, kopca (7) zupca; lučca, riječca; noćca, žećca, bokca, šokca, tukca; stakalce, momci, (8) pisamce, kenjca, dance, okance, sunce, zvonce, klepca, kupca, skupca, (9) lišce, ošce, srdašce, sunašce; ovca, lovca, novca; — Srpče; balčak, (10) momče, Arapče, paripče, cjevčica, sinovče; — bdim, lebdi; Bogdan, megdan, smaragd, (11) heljda, krivda, zdjela, zdravlje, gazda, grozd, uzda, ždral, ždrijebe, ždrijelo; — grožđa, (12) gvožđa, gvožđara; Olga, Volga, jorgan, jor-

govan, orgulje, kavga, dizgen; (13) arhiepiskop, arhijerej, arhimandrit; sjaj, sjajno, zjalo; emili, sačma, kičma, (14) nadme, odmor, tišma; bubnja, ribnjak, pucnjava, krtičnjak, mučnjak, pećnjak, (15) grdnja, radnja, štednja, ognjan, gnjat, suknja, dimnjak, pomnja, slamnjača, (16) sumnja, hropnja, kupnja, kornjača, skorovečernjak, nošnja, prošnja, trešnja; (17) skitnja, slutnja, šetnja, glavnja, krivnja; Alpe, štampa, korpa; špag, (18) Španjolac, špilja, špiun; kaftan, nafta, softa; akt, fakt, pakt: paket, (19) takt, direkte, rakete, balta: balet, bolta: boleta, agent, magnet, (20) lopta, trepte: trepet.

Vježba 4.

(15.) Spanuo na tanke grane. Ko mnogo zna, brzo ostari. Zrela voćka sama pada. Iver (2) ne ide daleko od klade. Jedva kraj s krajem sastavljam. Kad nestane petka u godini. (3) Nova metla lijepo mete. Oteto prokleto. Tamnoj noći svjedoka nema. U mutnoj se vodi (4) riba lovi. U hajduka samovoljna ruka. Zlatan ključ i gvozdena otvora vrata. Na (5) prosjaka i psi laju. I brojene ovce kurjak jede. Jeftin espap kesu prazni. (6) Ko zna, ne zja. Krotak kao jagnje. Nema ni kraja ni konca. Od loze (7) grozd, od trna kupina. S vremenom i slamom i mušmule zrenu. Čeka kao (8) ozebao sunca. Čuvaj bijele novce za crne dane. Kratki danci a dugi konaci.

§ 15. Neposredno vezivanje umjesto posrednoga.

Suglasni znakovi spajaju se i spletaju nesamo kad slijede neposredno jedan za drugim, već i onda, kad po srijedi dolazi samoglasno. Samoglasno valja naznačiti u prvom dijelu složenoga znaka. Na taj način postaju slogovni znakovi, koji su brži i kraći i za pisanje zgodniji od svojih prvobitnih znakova, kad se pišu jedan uz drugi. Ako se samoglasno ne da jasno označiti ili ako neposredno vezivanje nije ništa brže i kraće od posrednoga ili ako je na uštrb jasnoći pisma, ne treba ga primjenjivati umjesto posrednoga vezivanja. — Primjeri (toč. 12.).

Komad, komar, komet, komora, komšiluk, komuška, lakom, rukom, znakom, komentar, (12) kompas; konj, konja, konjušar; ham, mahom, muhom, Muhamed, ruhom, (13) trahom, Homer, uhom; strahota, grohot; savršen, savez, saziv, sažima, čas, čast, (14) gas, gost, gostionica, gospodar, gospoština, kos, kost, kosac, kosina, jakost, (15) mrkost; mast, nas, danas, jesenas,

vas, užas; gubav, labav, brav, dubrava, čavao, (16) Ečava, sočivo, badava, bradavica, rđav, đavao, tvrđava, Đurđevac, mlohav, mahovina, (17) mijehovi, duhovi, arhiv, pojav, gujavica, klimav, mrav, dronjav, prnjav, tutnjava, (18) pomnjiv, sumnjiv; pravda, priprava, mršav, oduševljen, prošavši, mješavina, (19) pristav, ustav, krvav, crviv, ploviv, živ, živež, država, državni, štovalac, Ščavnica, kažnjiv; (20) lav, lava, lavež; galama, galica, glagol, Mongol, golub, haljina, njihalo, (21) alkohol, ohol, falanga, cir- (16.)
kular, molekularan; nagon, Ciganin, Hanover, han, Hažanin, (1) haški, važan, tužan, hak; ravan, ravnina, narav, žeravica, raznolik, razit, ražanj; (2) gora, ugor, garov, ogorjeo, gorušica, lugar, drugarica, harač, haran, Sahara, (3) harfa, sarafan; lukav, rukav, kava, kavana, kavaz, kov, kovina, kovač, kovčeg, kovčežić, (4) Monakov, Đakovo, okovi, kovilje, kovarni, kovrčast, krastača.

Vježba 5.

Gradi ražanj a zec u šumi. Srebrno sedlo ne čini konja dobra. U lakomca tri toboca. (7) Mrav i čela uče, kako se teče. Kad se đavao dohvati skuta, otkini skut. Nepravedno tecivo na (8) treće koljeno ne slazi. U dobri čas. Česti gosti cjelov gube. Čekaj, magarče, dok ti (9) Đurđev dan dođe. Bolja mršava pogodba nego pretila pravda. Lajava kučka selo očuva. (10) U gori jeka ori. Zlo se trpi od straha gorega. Kurjak kožom plaća. Od gladna (11) trbuha nema gore nevolje. U srebro ti se okovala. Časna haljina sramote ne pokriva.

§ 16. Izostavljanje glasova.

Za čitanje i razumijevanje riječi nijesu svi glasovi jednako važni i potrebni. Mnogosložne riječi dosta puta dovoljno su obilježene samo suglasnicima tako, da samoglasnikâ i ne treba pisati. Obično dostaje, ako se u svakoj riječi zabilježi po jedan najviše dva samoglasnika, ostali mogu se svi poizostavljati. Naročito izostavljaju se oni samoglasnici, koje bi inače valjalo ispisivati. U složenicama izostavljaju se krajni samoglasnici prve riječi, ako time nastaju zgodniji oblici i hitnije pisanje.

1. Samoglasno *e* izostavlja se u slogovnim znakovima i nastavku *je (nje, šće, đe)*.

2. Samoglasno *a* izostavlja se iza *t* i tankoga *f* kao i u nastavcima *ac* i *an* sa nepostojanim *a*.

3. Samoglasno *i* izostavlja se ispred uzmašnoga *t* i iza njega i u imenicama složenima sa glagolom.

4. Samoglasno *o* izostavlja se ispred *v*, ako se ovo može splesti sa prethodnim suglasnim, iza *t* u nastavku *om* i kod složenicá.

5. Samoglasno *u* dosta se rijetko izostavlja, ponajviše kod riječi složenih.

6. Suglasno *j* izostavlja se u završecima, kad dolazi po srijedi između dva samoglasna ili samoglasnoga *i* i suglasnoga. — Primjeri (toč. 13.).

1. Vitez, Vitezović, težak, težina, težački, viteški, očev, starčev, stričev, Urošev, ovčevina, stečevina, (14) carevina, književan, duševan, kućevan, branjevina, ruševina, kreševo, muževlji; — borje, iverje, (15) primorje, zagorje, obličje, naručje, klasje, perje, lozje, granje, kamenje, (16) prstenje, zrnje, poštenje, držanje, kupovanje, življenje, stvorenje, otezanje, stezanje, triješće, (17) lišće, ušće, suđe, grožđe, gvožđe.

2. Batak, petak, kapetan, spretan, znatan, štetan, hitar, jantar, Petar, vjetar, otac, svetac, (19) čitam, hvatam, lomatam, zgrtam, čitaš, bogataš, čitajući, rezultat, atentat, sitan, bitan, (20) dobrohotan, tama, tanak, talas, tarac, tabak, tašt, tašč, fata-
(17.) lan, fama, faza, dokoturati se, (21) dospjetak, dovršetak.

3. Bacati, sjećati, padati, strugati, kihati, sijati, karati, orati, kopati, pisati, davati, pjevati, (2) šivati; skrbiti, vabiti, raditi, suditi, vrijediti, točiti, paliti, piliti, lomiti, glumiti, plijeniti, (3) prazniti, lijepiti, topiti, sklopiti, koriti, tvoriti, udesiti, pršiti, loviti, toviti, maziti, paziti, (4) tržiti, ložiti, težiti; učitelj, roditelj, molitelj, djelitelj, činitelj, hranitelj, plemenitaš, molitva, ratilo, (5) šestilo, batina, pukotina, teletina, Negotin, nikotin, Apatin, brazgotina, istina, Dragutin, Martin, palatin, (6) matica, četica, golotinja, sirotinja, životinja, pastir, psaltir, satira, ventil, protimba, pratilac, vratih, (7) poznatih, gulikoža, kažiput, svrzikapa, visibaba, vucibatina.

4. Putovi, putova, ratovi, ratovanje, savjetovanje, domovina, imovina, hladovina, medovina, ratom, satom, (9) hametom, netom, darovati, darovnica, vjerovati, opetovnica, gostovati, gostovanje, žrtvovanje; glasonoša, crnook, (10) dobrovoljno, četovođa, istoplemen, grafofon, kostobolja, kratkotrajan, kutomjer, ljetopis, putopis, pustopoljina, (11) putonog, ratoboran, rukopis, sjenokoša, stjegonoša, suncokret, šestoper, vinograd, vojskovođa, (12) prekojučer, prekomorac, vratoloman, vrtoglav, dvouman, gostoljuban, miroljuban, mnogobrojan, samouk.

5. Bratučed, licumjerac, polubrat, poluglasan, poluotok, protunožac, protuteža, protukandidat.

6. Daje, haje, kaje, laje, traje, taje, nastaje, nastajete, slučaje, bdije, bdijete, štije, (15) vije, ničije, brije, šije, šijete, goje, roje, stoje, duje, čuje, kuje, snuje, pljuje, ruje, (16) truje, štuje, putuje, putujem, putujemo: putujmo, putujete: putujte, svetkuje, miruje, mirujete: (17) mirujte, svršuje, svršujete: svršujte, štujete: štujte, slučaji, taji, tajite, ničiji, (18) vještiji, vještija, oštriji, oštrija, oštrije, delija, igrarija, Ilija, Srbija, Rusija, kočija, kočije, (19) kočiji, kočiju, Matija, amnestija, komedija, lutrija, gestikulacija, halucinacija, stagnacija, (20) falsifikacija, rektifikacija, mistifikacija; goji, doji, roji, oluja, oluje, oluji, (21) guja, struja, strujom; — bdij, bdijemo, bdijte, (18.)
pijmo, pijte, lijmo, lijte, sijmo, sijte, krijmo, (1) krijte, vijmo, vijte, šijmo, šijte.

Vježba 6.

Teško Marku u zlu dobra čekajući. Teško mišu s mačkom ratujući. Mrtav konja ne jaše. Istina (4) suncem sja. Ludo je zlo činiti, a dobru se nadati. Mačak kutoleža miša ne hita. Očima (5) valja više vjerovati nego ušima. Ko brzo sudi, brzo se i kaje. I crna kokoš bijelo jaje (6) nosi. Kad lisica predikuje, dobro pazi na guske. Ko više sebe pljuje, na obraz mu pada. (7) Ko lasno vjeruje, lasno se i prevari. Ko ljeti hladuje, zimi gladuje. Na mladima svijet ostaje. (8) Vruće se gvožđe kuje. Umornoj lisici i rep dosađuje.

Drugi dio.

Kraćenje riječî.

§ 17. Općenita pravila.

Po pravilima dosada navedenim može se svaka riječ skoropisnim znakovima točno i jasno zabilježiti, ali svrha skoropisa: doslovno bilježiti govore — tim još ne bi bila postignuta. Da se i to postigne, treba daljnih sredstava, kao što su kraćenje riječî i rečenicâ.

Kod pokraćivanja riječi valja razlikovati korijen ili osnovu riječi od ostalih dijelova kao što su navesci, nastavci i predstavci. Korijen ili osnovu kao glavni dio riječi valja točno zabilježiti, dok se ostali sporedni dijelovi riječi označuju što kraće, mogu se dakle pokratiti ili posvema izostaviti.

Ali kao što nijesu svi dijelovi riječi jednako važni, tako nijesu ni svi dijelovi rečenice od jednake važnosti. Rečenica sastoji od jednoga ili više sudova, sud od subjekta i predikata, subjektom je obično imenica ili pridjev, predikatom glagol, pridjev ili imenica. Dakle su najvažniji dijelovi rečenice imenice, pridjevi i samostalni glagoli, a manje su važne ostale riječi: pomoćni glagoli, zamjenice, prijedlozi, prilozi i veznici. Prvima izričemo pojmove, a drugima snošaje među pojmovima. One prve riječi obično se ispisuju, ove druge pokraćuju, ako nijesu već same po sebi dosta kratke. Pokrate ove zovu se stalne skratice ili samoznaci.

Prema tome radi ovaj drugi dio: 1. o predstavcima ili složenim riječima, 2. o nastavcima ili riječima izvedenim, 3. o nastavcima padežnim i ličnim ili oblicima i napokon 4. o samoznacima.

§ 18. Složene riječi.

Predstavci u složenim riječima ili se pokraćuju ili ispisuju. Jedni se vezuju sa riječima, s kojima su složeni, a drugi se pišu rastavljeno; jedni se pišu vazda na liniji, a drugi kadšto i

mimo liniju. Prema tome su predstavci pokraćeni ili nepokraćeni, spojivi ili nespojivi, pomični ili nepomični.

Predstavci sa suglasnim na kraju u slaganju sa riječima, koje počinju sa suglasnim, primaju često puta samoglasno *a* ili *u*; ovo se samoglasno u stenografiji ne bilježi.

§ 19. Predstavci pokraćeni.

Predstavci *bez, iz, raz* i *ob* odbacuju krajno suglasno, *preko, protu* i *za* krajno samoglasno; posebne znakove imaju predstavci *pod, pred, prama, prema* i *naj*. Nespojivi su *iz* i *raz*, a samo donekle *pod* i *pred*; pomični su *ob, za* i *naj*, a samo donekle i *bez*, ostali pokraćeni predstavci su nepomični. — Primjeri (toč. 14.).

1. Izabrati, izbijati, izići, izdaja, izigrati, izjaukati, izumi, izvješćivanje, iskazivanje, (14) iskusiti, ismijati, ispiti, isprava, istočiti, istrajati, iščistiti, išetati, ištetiti.

2. Razabrati, razapeti, razaslati, razastrijeti, razasuti, razašiljati, razaznati, razbistriti, razborit, razdražiti, razići, (16) razjediti, raskidati, raskrstiti, razlaz, raspikuća, raspitati, raspuće, rastavljati, rastavljen, (17) rastajati, rasuditi, rasipnik, raščešljati, raščiniti, ražaliti.

3. Podmetati, podmitati, podmititi, (18) podastrijeti, podučiti, podvala, potpora, pothvat, potkupiti, podgorje, podneblje, potpun, podvući, podleći, podloga, (19) podsjeći, podsjećati, poduprijeti, poduprt.

4. Preduzimati, predvidjeti, prethodan, predgovor, predgrađe, (20) predlog, predsjednik, predmet, prednjačiti, predstavnik, predstavljati, predstaviti.

5. Pramaljeće, (21) premaljetan; — protuteža, protukandidat; — prekojuče, prekomorac. (19.)

6. Bezbožan, bezbrojan, bescjen, bešćutan, bezdušan, beskonačan, beskrajan, besmrtan, besanen, (2) bezvjeran, bezazlen, bezdan, bezimen, bezuman, beskućnik, bezličan, bestidan, bestjelesan, bezbrižan.

7. Obići, obaći, obvezati: ovezati, obasipati: osipati, obavijestiti, obdan: odan, obdariti, (4) obdržati: održati, običaj, obiđem, obiknuti, obistiniti, objasniti, oblak: olak, oblik, (5) obličiti: oličiti, obnavljati, obred, obradovati, obrasti, obricati, obrnuti, obrok, (6) opskrbiti, opkoliti: okoliti, opkopati: okopati, ob-roditi: o-broditi, opsada, opseg, (7) obastati: ostati, opširan, opterećivanje, opteći: oteći, optuženik; obamrijeti, obastrijeti, obasuti, (18) obući, obuzimati, obuzeti.

8. Zabitan, zadržavati, zaići, zaigrati, (19) zaimati, zaiskati, zakidati, zakititi, zaključak, zakružiti, zakup, zanimati, zapečaćivanje (10): zapćenje, zapeti: zapt, zapitati, zaravanak, zar'dati, zarubiti, zar'zati, zasijati, zasipati, (11) zasjeći, zasititi, zastidjeti, zastor, zastrašiti, zastupati, zasukati, zasuti, zasvijetliti, zasvirati, (12) zasvjedočiti, zateći, zataći, zatajati, zataknuti, zatamniti, zatezanje, zatomiti, zatvor, zaudarati, zaukati, (13) zaurlati, zaustaviti, završetak, zažviždati, zažmiriti.

9. Najbolji, najdraži, najduži, najjači, najtješnji, najvoljeti.

Predstavci nepokraćeni.

§ 20. A. Nepomični.

Primjeri (toč. 15.):

1. Praotac, prapradjed, praroditelj, praunuk.

2. Predrugojačiti, preinačiti, prelomiti, (17) presaditi, preseliti, presijati, presipati, presjeći, preslušati, prestupak, preštampati, pretezanje, (18) pretočiti, pretražiti, pretrpiti, pretvarati, preuzimati, prevrnuti, prezreo, preživjeti; prijeboj, priječac, Prijedor, (19) prijek, prijekor, prijelaz, prijesan, prijestolnica, prijestup, prijevara, prijevod.

3. Prifatiti, prikriti, prikrit, prikučiti, prilog, priličan, pri-
(20.) pitomiti, prisjednik, (21) prislušnik, pristojan, pristupačan, prisvajati, pritoka, pritrčati, pritužiti se, privrženik, priznavanje.

4. Probitačan, prodrmati, profućkati, proigrati, proliti, prolit, proljeće, proricati, (2) prosjeka, prosjačenje, proslava, prostor, prostran, prosuditi, prosvjeta, protrnuti, protumačiti, providjeti.

§ 21. B. Pomični.

Primjeri (toč. 16.):

1. Dogotavljati, dogotoviti, dohitati, dohititi, dojedriti, dokučiti, doletjeti, dolikovati, doprijeti, (5) dostići, dostojan, dotadašnji, dotkati, dotočiti, dotrajati, dotrčati, dotužiti, doušiti, dozidati, dozivati, (6) dozvati, doznati, dozrijevati.

2. Nadnica, nadrobiti, naići, naimenovati, najediti, (7) nakostriješiti, naljutiti, nanišaniti, nanizati, napeti, napiti, nasrtaj, natuknuti, nasavjetovati, nabrati, (8) naučan, nauditi, natjerati, natisnuti, nataknuti, natrpati, nastupiti, nazlob, nazočan, (9) nazdraviti.

3. Nadbijati, nadigrati, nadjačati, nadležan, nadvladati, nadzirati.

4. Nebrojen, nečistoća, neatan, neimanje, neisfinit, neotesan, (11) neravan, nesavršen, nesit, nesmotren, nestrpljenje, neuk, neuljudan, neumjeren, nevid, (12) nezgodan, nezaboravljen, neznatan, nezreo, netočan.

5. Obližnji, obrukati, (13) okititi, okrug, omraziti, opojiti, osvanuti, osnivati, osuda, osvajati, (14) osvrtati.

6. Odabrati, odahnuti, odsjeći, odsuti, odazvati, odličan, (15) odluka, odrasti, odreći, odricati, odriješiti, odrinuti, odroniti, odrubiti, odrvati, (16) odslužiti, odstraniti, odstupiti, odsuditi, odučiti, odužiti, odvabiti, odvađati, odvajati, (17) odvjetnik, odvojiti, odzdrav, odvrnuti.

7. Pabirčiti, palik, paljetkovati, (18) paroščić.

8. Pogospoditi se, pohrišćaniti, poigrati, poiskati, poimanje, pojeftiniti, pokrov, (19) poluditi, pomičan, poništavanje, poočim, por'vati, posavjetovati se, posjeći, posestrima, posjed, (20) posrnuti, postajkivati, postići, postojbina, posuti, posvajati, po-
svjedočiti, posveta, posvojiti, (21) posvršavati, potaći, potajan, (21.)
potajni, poteškoća, potezati, poticanje, potjecati, potočić, potraga, potužiti se, (1) potvora, potvrda, povjetarce.

9. Sadržaj, sagibati, sahraniti, sakrit, sakriti, sasipati, sasjeći, sašiti, (2) satkati, satrti, savijanje, savladati, sjatiti, sjediniti, svabiti, svaljivati, sviđati, svraćati, svući, (3) ščepati, zbaciti, zbijati, zbor, zbuniti, zbrisati, združiti, zgoda, zgotoviti, zgrada, zgrnuti, zgrtati.

10. Sumrak, suočiti, sur'žica, susnježica, sustajati, sustezanje.

11. Udružiti, ujediniti, (5) uništiti, ukidati, uliti, unići, upravljati, usitniti, uslišati, usmrtiti, ustanoviti, (6) ustrojavati, usuti, usutoniti se, ustrijeliti, uštedjeti, uštrcavanje, utaboriti se, utamaniti, utaložiti, utažiti, (7) uteći, utez, utrnuti, utrostručiti, utuviti, utvora, uveličati, uviđati, uvući.

12. Uskipiti, (8) ustezati, usteže, ustuk, ušćuliti, uzvraćati, uzbrdica, uzbuna, uzdahnuti, uzdržati, uzimam (imati) (9): uzimam, uzmem, uzjoguniti se, uzmaći, uznositi, uzvisiti, uzvrpoljiti se.

§ 22. Predstavci složeni.

Predstavci složeni pišu se kao i prosti, od kojih su postali, jedan uz drugi i vežu se, ako su za vezivanje prikladni. — Primjeri (toč. 17.).

Bespristran, bezuman, bezrazložan, bezobziran, bezobrazan, besprikoran, bezakonje; doprinositi; iznevjeriti se, (12) iznaći, ispodmaknuti, ispogibati, isporazbolijevati se, isprebijati, ispre-

kršćati, ispreprodati, ispresijecati, ispribijati, isprodavati, (13) izbezumiti, izazivanje, iznebiti, iznenađenje, izobličiti, izobraziti, izostati, izotkidati; nadovezivati; (14) natpripovijedati; neiscrpljiv, neizvjestan, nerazgovijetan, nerazuman, nepotpun, neprijazan, nepriličan, nepristojan, (15) nepristupan, nedozreo, nenaučen, nenazočan, neobičan, neodređen, neotesan, nepoimanje, nepostojan, (16) nepouzdan, neugledan, neuredan, neustrašiv, nezadovoljan, nedostižan; onesvijestiti se; obezglaviti, (17) obeznaniti, obezumiti; obnevidjeti, obneznaniti, obuhvatiti, obujmiti, obumrijeti, obustaviti; (18) otpozdraviti, porazgovoriti se, potpomagati, popriimiti, ponajtješnji, poodavno, poodrasti, (19) pooduzimati, pootimati, posustati, poubijati, pozaimanje, pozatvorati; predrasuda; priugotoviti, (20) priupitati; proizvod; raspolaganje, raspredati, rasprostraniti, rasprostrijeti; srazmjeran; su-
(22.) protivan; urazumjeti, (21) upropastiti, uobičajiti, usavršivati; — zanemoći, zaokružiti, započetak, zaustezanje, zauzimanje.

§ 23. Izvedene riječi.

Nastavci kod riječi izvedenih ili se pokraćuju ili ispisuju, a vežu se s korijenom ili osnovom riječi posredno ili neposredno.

1. Neposredno vežu se nastavci *av, ev, iv, ov* i njihove sveze s drugim nastavcima; završeci *ov, ova, ove, ovi* pišu se s prevrnutim *v*; u nastavku *ovit* obično ispada *v* između oba samoglasna.

2. Neposredno veže se nastavak *-ski -ska -sko* i bilježi sa *s*. U neizvjesnim slučajevima, naročito kod vlastitih imena i tuđica valja ipak nastavak ispisati, ako to jasnoća pisma iziskuje. U nastavcima *-anski, -ijanski* i *-teljski* otpadaju prvi glasovi *an, ijan, te*, u *-ovski, -evski* suglasno *v*.

3. Neposredno veže se još i nastavak *-nost* odbacujući slog *no*; u nastavku *-ivost* otpadaju oba samoglasna *i* i *o*, u nastavku *-ljivost* suglasno *v*, a u nastavku *-tost* glasovi *os* između oba *t*.

4. Nastavak *-stvo, -štvo* bilježi se sa spojenim *-stv* = *(svt)*; slogovi *an, en, in* i suglasno *d* i *t* ispred *-stvo* otpadaju kao i slog *te* u nastavku *-teljstvo*.

5. Nastavak *ište* bilježi se sa *št*, a nastavci *-tatelj, -titelj* sa *t* i *l* u sredini upletenim. — Primjeri (toč. 18.).

1. Mrtav, bodljikav, ćorav, obrva, gubavac, lastavica, tutnjavina, služavka, (3) obučavati, razgledavanje; predmnijevati, razumijevanje; — boježljiv, dosjetljiv, (4) marljiv, šaljiv, dopisivati, uredivati, završivati, borov, gradovi, gradova, (5) su-

dove, orahov, javorov, gromovni, svjetovni, pokrovac, jabukovača, riđovka, brdovit, (6) glasovit, gorovit, ljekovit, pjeskovit, mješovit.

2. Carski, carskoga, (7) carskomu, morskom, morskim, gorskih, gorskima, gradski, planinski, turski, konjski, školski, (8) srpski, češki, ruski; prostački, viteški; sinovski, svatovski, kmetovski, ćirilovski; kraljevski, (9) kneževski; mudrijanski, grubijanski, proročanski, građanski; učiteljski, ravnateljski, graditeljski, spisateljski.

3. Umjetnost, sitnost, lijenost, skrajnost, površnost; — osobnost, vječnost, (11) ubitačnost, čednost, plodnost, zahvalnost, pravilnost, stalnost, uzajamnost, lakoumnost, vjernost, protivnost, (12) dužnost, pobožnost; strašivost, učtivost, privlačivost; osjetljivost, marljivost, bojažljivost, ustrpljivost; (13) plemenitost, darovitost, čestitost. srditost, ljutitost, [illegible], [illegible]

4. Kumstvo, lakomstvo, pijanstvo, svojstvo, (4) carstvo, potomstvo, ubijstvo, životinjstvo, pobratimstvo; božanstvo, kršćanstvo, poznanstvo, pučanstvo, (15) dostojanstvo, kućanstvo, proročanstvo, svjedočanstvo; blaženstvo, povjerenstvo, svećenstvo; djetinjstvo, materinstvo, (16) novinstvo, rodbinstvo, tuđinstvo; čitateljstvo, graditeljstvo, pokroviteljstvo, ravnateljstvo, učiteljstvo, prijateljstvo; (17) bogatstvo, prokletstvo, čuvstvo, gospodstvo, susjedstvo, društvo, junaštvo, konjaništvo, (18) mnoštvo, pjesništvo, pješaštvo, siromaštvo, uboštvo, uredništvo.

5. Boravište, (19) kupalište, ognjište, ročište, sajmište, svratište, šetalište; čudovište, skrovište, stanovište, zimovište; (20) čitatelj, izvjestitelj, krstitelj, prosvjetitelj, ispitatelj.

Tuđice.

§ 24. Predstavci.

Primjeri (toč. 19.).

Ab: Abdikacija, abnormalan, apsurdan, apsces, apstraktan, (23
(2) apstinencija. — *Ad:* Adjunkt, advokat, advent. — *Amfi:* Amfiteater, amfibolija, (3) *Ana:* analogija, analiza, anatema, anatomija, *Ante:* Antecedens. (4) *Anti:* Antiteza, antipatija, antipod. *Apo:* Apostat, apostrofa, apoteka, (5) apoteoza. — *Auto:* Autodidakt, automat, autokrat, autohton. — (6) *Cirka (cirkum):* Cirkumfleks, cirkular, cirkulacija, cirkulus, cirkus. — *De:* (7) Defekt, défilé, definicija. — *Dija:* dijagnoza, dijalog, dijametralan. — *Dis:* (8)

Disharmonija, diskrecija, diskusija, disparatan, disputacija, dimenzija, diferencija. — *En (an):* (9) En bloc, enciklopedija, endemija, en détail, energija, engagement, en gros, (10), en masse, en miniature, en passant, ensemble, entente, anketa, enciklika. — *Entre:* (11) Entreprise, entrevue. — *Epi:* Epilog, epizoda. — *Ex:* Eksaktan, ekspres, (12) eksponent, ekstrakt, eksistencija. — *Hetero:* Heterogen, heteromorf, heterodoks. — (13) *Hipo:* Hipoteka, hipoteza. — *In:* Indeks, influenca, informacija, (14) infekcija, inartikulacija, inserat, instrument, integritet, intiman, instinkt, inventar. — (15) *Inter:* Interregnum, interim, interesent, interesant, interdikt, intervencija. — *Intro:* (16) Introdukcija, intronizacija. — *Kata:* Katakomba, katastrofa, katafalk, katalog. — (17) *Kon:* Koncept, koncesija, konflikt, konferencija, konglomerat, (18) kongres, konkretan, konkluzija, konsekvencija, konzul, konstantan, kontrakt, kontinent, (19) konstrukcija, konverzija, konvent. — *Kontra:* Kontrabas, kontradikcija, (20) kontrapunkt, kontroverza. — *Meta:* Metafizika, me-
(24.) tafora, metamorfoza. — *Mono:* (21) Monogram, monolog, monopol, monotonija. — *Ob:* Objekt, (1) obligatan. — *Para:* Parafraza, parabola, paradigma, parasit, paradoks, parvenu. — (2) *Per:* Perfektan, permanencija, perspektiva, persekucija. — *Peri:* perifraza, (3) perioda. — *Pre:* Precizan, predikat. — *Pro:* profanacija, profesor, protest, (4) protekcija. — *Re:* Reakcija, rekapitulacija, rekriminacija, reforma, rezolucija. — (5) *Sub:* Subjekt, supstrat, subvencija, suptilan. — *Trans:* Transport, transitivan. — (6) *Uni:* Uniforma, univerza, unisono. — *Ultra:* Ultramarin, (7) ultramontan, ultraradikalan.

§ 25. Nastavci.

U nastavcima *tičan, stičan, tativan, tativnost* otpadaju slogovi *ti* i *ta; graf* — *grafija* u riječima složenim bilježe se sa *f* — *fija*. — Primjeri (toč. 20.).

1. *-al:* Kapital, kriminal; originalan, totalan, vitalan; idealan, realan; intelektualan, (10) aktuelan; genijalan, industrijalan, provincijalan, socijalan, specijalan.

2. *-ija:* Konstelacija, (11) koncentracija, manifestacija, identifikacija; meridijan; denuncijant, denuncijacija; (12) familijaran, tercijaran; notarijat, ordinarijat, plagijat; entuzijast.

3. *-é, -ée,* (13) *-er, -et:* Attaché, défilé, negligée, soirée, aloe, diner, souper, filet, gilet; (14) *-ijelan:* ceremonijelan, parcijelan, oficijelan, oficijalan; — *-euil, -euille:* fauteuil, portefeuille, feuilleton; *-et, -eta:* atlet, alfabet, (15) lafeta, lorgneta, servijeta, štafeta, toileta; *-eur, -aire:* couleur, eskamoteur, salair, volontair; (16) *-ijent:* abiturijent, koeficijent, koncipijent, pacijent; *-ijera:* karijera, rivijera.

4. *-graf,* (17) *-grafija:* Autograf, biograf, geograf, stenograf, litograf, fotograf, (18) telegraf, autografija, biografija, geografija, monografija, stenografija.

5. *-ičan:* Energičan, (19) tragičan, komičan, historičan, histeričan, aritmetičan, apatičan, autentičan, dramatičan, (20) estetičan, faktičan, fanatičan, gigantičan, kritičan: krečan, magnetičan, patetičan, (21) poetičan, praktičan, političan, romantičan, de- (25.)
spotičan; elastičan, fantastičan, plastičan; (1) centralističan, humanističan, humorističan, karakterističan, separatističan, statističan, utrakvističan, (2) žurnalističan; električan, ekscentričan, geometričan.

6. *-iol:* Vitriol; *-ionalan:* (3) funkcionalan, konvencionalan, opozicionalan, senzacionalan; *-ionar:* (4) akcionar, funkcionar, misionar; *-iozan:* fakciozan, luksuriozan, minuciozan, (5) oficiozan, religiozan, tendenciozan; *-tor:* doktor, senator, kvestor; *-toran:* civilizatoran, meritoran, (6) notoran, organizatoran, provokatoran.

7. *-ment:* Augment, firmament, regiment, (7) abonement, reglement, detachement; *-oir:* comptoir, memoire, (8) repertoir, trottoir; *-tika:* estetika, matematika, politika, statistika, beletristika.

8. *-tiv:* Motiv, regulativ, alternativa, eksekutiva, inicijativa; aktivan, alternativan, eksekutivan, (10) negativan, objektivan, primitivan, spekulativan; autoritativan, fakultativan, kvalitativan, kvantitativan, ostentativan, (11) reprezentativan; ostentativnost; *-tičnost:* elastičnost, plastičnost, električnost, ekscentričnost; *-tivnost:* aktivnost, (12) objektivnost, pozitivnost, receptivnost; *-talnost:* sentimentalnost, brutalnost; *-tralnost:* neutralnost.

9. *-ura:* (13) Literatura, kultura, tortura, procedura, bravura, brošura; *-um:* datum, faktum, (14) meritum, votum, skriptum; *-ium:* opium, medium, auditorium, moratorium, (15) territorium; *-us:* cirkus, omnibus, status; *-ut:* statut, institut, atribut.

§ 26. Oblici.

Za pokraćivanje oblikâ vrijede ova pravila:

1. Dolazi li više riječi jedna uz drugu — imenica i atribut ili apozicija — u istom padežu, bilježi se padežni nastavak

samo kod jedne, obično kod prve, rjeđe kod druge riječi, dok se kod ostalih izostavlja.

2. Padežni nastavci izostavljaju se sasvim kod riječî, kojima je padež točno određen bilo sa prijedlogom ili bez prijedloga kao dopunjak glagolu.

3. Ako je padež određen, a broj neodređen, ima se vazda razumijevati jednina, u množini valja padežne nastavke pisati; izostaviti se mogu samo uz brojeve ili druge riječi, koje već same po sebi znače množinu.

4. Kod stupnjevanja pridjevâ valja pisati nastavke, kojima se drugi stupanj razlikuje od prvoga; izostaviti se mogu samo onda, kad dolazi više pridjeva u drugom stupnju jedan uz drugi ili uz riječi, koje služe za stupnjevanje, kao što su komparativne čestice, genitiv sa prijedlogom *od* ili bez prijedloga. U trećem stupnju nastavaka ne treba pisati, budući da je treći stupanj dovoljno određen samim predstavkom *naj*.

5. Isto tako izostavljaju se i nastavci lični kod glagola, kad je lice, broj, rod i vrijeme ili način određen. Nije li u pogledu broja, roda i vremena ništa određeno, ima se razumijevati jednina, muški rod i vrijeme sadašnje.

6. Ako se izostavljanjem nastavaka ništa ne dobiva, onda se izostavljanje nastavaka kao suvišno napušta a nastavci se pišu, da se bez potrebe čitanje ne zaustavlja.

Vježba 7.

Bez alata nema zanata. Bolje se od po puta vratiti, nego rđavim do kraja ići. Jedna šugava (18) ovca cijelo stado ošuga. Kiša pada kapljicama, pak napada lokvicama. Ko istinu gudi, (19) gudalom ga po prstima biju. Lijepa riječ gvozdena vrata otvora. Najmilijega gosta tri (20) dana dosta. Na mlađima svijet ostaje. Nezvanu gostu mjesto za vratima. Od zle ćudi
(26.) nema (21) većega zla na svijetu. Od inata nema gorega zanata. Svadili se vrapci oko tuđe prohe. (1) S vremenom i sa slamom i mušmule zrenu. Tiha voda brijeg roni — brijege. Uz (2) suho drvo i sirovo izgori. U mutnoj se vodi riba lovi. U ratara crne ruke, a bijela (3) pogača. Čuvaj bijele novce za crne dane.

§ 27. Samoznaci.

Samoznaci ili sigle (singulae literae) su stalne skratice za najobičnije riječi nalik na skratice običnoga pisma, a sastoje od jednoga ili više znakova, koji riječ najzgodnije obilježuju. Ovi se znakovi pišu na liniji, ako riječ počinju, pod linijom, kad se time hoće da naznači samoglasno *u*, inače pišu se uvijek nad redicom, da se kao pokrate bolje raspoznaju od ispisanih riječi. Nastavci pišu se zajedno sa samoznacima kao i kod riječi ispisanih ili prema potrebi i rastavljeno od njih.

Samoznakâ ima za imenice, pridjeve, zamjenice, brojeve, pomoćne glagole, prijedloge, priloge i veznike. Za imenice i pridjeve imademo ove samoznake: — Primjeri (toč. 21.).

Čovjek — čovjeka — čovjeku — čovječe — čovjekom; čovječji — čovječja — čovječje — čovječjega — čovječjemu — čovječjem — čovječjim — (6) čovječjoj — čovječju — čovječjih — čovječjima; čovječan — nečovječan — čovječanski — čovještvo — čovječnost — nečovječnost — čovječanstvo — (7) čovjekoljubiv; budući — buduća — buduće — budućnost; drugi — druga — drugo — drugoga — drugomu — drugom — (8) drugim — druge — drugoj — drugu — drugih — drugima; isti — ista — isto — istoga — istomu — (9) istom — istim — iste — istoj — istu — istih — istima; jedan — jedna — jedno — jednoga — jednomu — (10) jednom — jednim — jedne — jednoj — jednu — jednih jednima; jednaki — jednaka — jednako; nejednaki — (11) nejednaka — nejednako; jedan jedini — jedna jedina — jedno jedino; jednostavan — jednostavna — jednostavno; mogući — (12) moguća — moguće — mogućan — mogućna — mogućno — mogućnost — nemoguće —nemogućnost—onemogućiti; ljudi — ljude — ljudima — (13) ljudstvo — ljudski — ljudska — ljudsko — ljudskoga — ljudskomu — ljudskom — ljudskim — ljudske — ljudskoj (14) — ljudsku — ljudskih — ljudskima; narod — naroda — narodu — narode — narodom — narodi — narodima — (15) narodni — narodna — narodno — narodnost — narodnji; opći — opća — opće — općega — općemu — (16) općem — općim — općoj — opću — općom — općih — općima — općiti — općenje — općilo — općina — općinar — (17) općinski — općinstvo; općeniti — općenita — općenito — općenitoga — općenitomu — općenitom — općenitim — općenitih — (18) općenitima — općenitoj — općenitu; osobiti — osobita — osobito; potreban — potrebna — potrebno — (19) potreba — potrebiti — potrebita — potrebito — potrebovati; misao — misli — misliti — mislim — mislis mislimo — (20) mislite — misle — pomisliti — izmisliti — zamisliti — promisliti — ne misliti — mišljenje — mišljen — pomišljati; sigurau — (21) sigurna — sigurno — sigurnost (27.)

— osigurati; vas = sav — sva — sve — svega — svemu — svem — svim — (1) svoj — svu — svom — svi — svih — svima; velik — velika — veliko — velikoga — velikomu — (2) velikom — velikim — velike — velikoj — veliku — velikih velikima; Austrija — austrijski — Austro-Ugarska — (3) Ugarska; Hrvatska, Slavonija i Dalmacija; hrvatski — hrvatska — hrvatsko; Evropa — evropski; Slaven — (4) slavenski — slavenstvo.

Kaže — kazati; izlazi — izlaziti; dolazi — dolaziti; nalazi — nalaziti; treba — ne treba.

§ 28. Zamjenice.

Za većinu zamjenica služe samoznaci. Nenaglašene oblike *mi* i *ti* razlikujemo od naglašenih *mi* (nom. pl.) i *ti* (nom. sing.). Povratna zamjenica *se* priključuje se glagolima i česticama, iza kojih dolazi. Pridjev *sam* — *sama* — *samo* u svezi sa povratnom zamjenicom piše se bez *m*. Padežni nastavci u zamjenicâ uz prijedloge ispuštaju se. — Primjeri (toč. 22.).

1. *Lične:* Ja — mene — me — meni — mi — mnome, mi — nas — nama; ti — (7) tebe — te — tebi — ti — tobom, vi — vas — vama; on — ona — ono — oni — one, (8) njega — ga — njemu — mu — njem — njim — njih — ih — njima; nje — je — njoj — joj — (9) nju — ju — njom; sebe — se — sebi — si — sobom.

2. *Posvojne:* Moj — moja — moje — mojega — mojemu — mojem — mojim — (11) moji — mojih—mojima—mojoj— moju — mojom; tvoj — tvoja — tvoje — tvojega — tvojemu — tvojem — (12) tvojim — tvoji — tvojih — tvojima — tvojoj — tvoju — tvojom; njegov — njegova — njegovo; njezin — (13) njezina — njezino; njihov — njihova — njihovo; svoj — svoja — svoje.

3. *Pokazne:* Ovaj — ova — ovo — ovoga — ovomu — ovom — ovim — ovi — ovih — (15) ovima — ove — ovoj — ovu; taj — ta — to — toga — tomu — tom — tim — ti — (16) tih — tima — te — toj — tu; onaj — onoga — onomu — onom — onim — onih — onima — (17) one — onoj — onu; ovakav — ovakva — ovakvo; onakav — onakva — onakvo; takav — takva — (18) takvo; ovaki — ovaka — ovako; onaki — onaka — onako; taki — taka — tako; (19) ovoliki — ovolika — ovoliko; onoliki — onolika — onoliko; toliki — tolika — toliko; ovaj isti — ova ista — ovo isto; (20) onaj isti — ona ista — ono isto; taj isti — ta ista — to isto; jedan isti — jedna ista — jedno isto; isti takav — ista takva — isto takvo; (21) isti (28.)
toliki — ista tolika — isto toliko.

4. *Upitne i odnosne:* Ko — koga — komu — kom — kim; što — čega — čemu — čem — čim; (2) koji — koja — koje — kojega — kojemu — kojem — kojim — kojih — kojima — kojoj — (3) koju — kojom; čiji — čija — čije — čijega — čijemu — čijem — čijim — čijih — čijima, čijoj — čiju — (4) čijom; čigov — čigova — čigovo; kakav — kakva — kakvo; kaki — kaka — kako; (5) koliki — kolika — koliko.

5. *Neodređene:* Netko, nitko, itko, nešta, ništa, išta, tkogod — (7) kogagod — komugod — komgod — kimgod, štogod — čegagod — čemugod — čemgod — čimgod, (8) štotko, gdjetko, gdješto, tko mu drago, što mu drago, što joj drago, svatko, svašto; nekoji — nekoja — (9) nekoje; neki — neka — neko; nečiji — nečija — nečije; nekakav — nekakva — nekakvo; nekaki — (10) nekaka — nekako; nekoliki — nekolika — nekoliko; ničiji — ničija — ničije; nikakav — nikakva — nikakvo; (11) nikaki — nikaka — nikako; kojekakav — kojekakva — kojekakvo; kojekaki — kojekaka — kojekako; (12) koješta, kojeko; ikakav — ikakva — ikakvo; ikaki — ikaka — ikako; ikoliki — ikolika — ikoliko; (13) štočiji — štočija — štočije; štokoji — štokoja — štokoje; svak — svaka — svako; svakojaki — svakojaka — svakojako; (14) svakoji — svakoja — svakoje; svakovrstan — svakovrsna — svakovrsno; vaskolik — vaskolika — vaskoliko; svačiji — svačija — (15) svačije; čijigod — čijagod — čijegod; čiji mu drago — čija mu drago — čije mu drago; kojigod — kojagod — kojegod; (16) koji mu drago — koja mu drago — koje mu drago.

§ 29. Pomoćni glagoli.

U pomoćne glagole ubrajamo glagole *biti, htjeti, moći* i *morati.* Pokraćujemo ih nastavcima samim ili pojačanim dočetkom osnove i pišemo nad linijom, samo oblike glagola *htjeti* i sadašnje vrijeme glagola *moći* pišemo na liniji.

Samoznake pomoćnih glagola vežemo sa zamjenicama i među sobom, ali te sveze ne smiju biti na uštrb jasnoći pisma. Uz zamjenice mogu se izostaviti i lični nastavci, ako je sam glagol dovoljno označen početkom ili dočetkom osnove.

Niječna čestica *ne* vezuje se sa svim oblicima pomoćnih glagola osim I. pridjeva, gdje se piše na redici i rastavljeno od

glagola za razliku od prošloga složenoga vremena. Upitna čestica *li* vezuje se također sa glagolskim oblicima, ali se bilježi samo sa *l* za razliku od I. pridjeva *bili*.

§ 30. Biti.

Primjeri (toč. 23.):

Sam — si — je — smo — ste — su; nijesam — nijesi — nije — nijesmo — nijeste — nijesu; jesam — jesi — jest — jesmo — (19) jeste — jesu; jesam li — jesi li — je li — jesmo li — jeste li — jesu li; bio — bila — bila — bilo — bili — bile; (20) ne bio — ne bila — ne bilo; bio sam — bio si — bio je — bili smo — bili ste — bili su; bila sam — bila si — bila je —
(29.) bile smo — (21) bile ste — bile su; bilo sam — bilo si — bilo je — bila smo — bila ste — bila su; sam bio — si bio — je bio — smo bili — ste bili — su bili; (1) sam bila — si bila — je bila — smo bile — ste bile — su bile; sam bilo — si bilo — je bilo — smo bila — ste bila — su bila; nijesam bio — nijesi bio — (2) nije bio — nijesmo bili — nijeste bili — nijesu bili; jesam li bio — jesi li bio — je li bio — jesmo li bili — jeste li bili — jesu li bili; nijesam li bio — (3) nijesi li bio — nije li bio — nijesmo li bili — nijeste li bili — nijesu li bili.

Bijah — bijaše — bijasmo — bijaste — bijahu; ne bijah — ne bijaše — ne bijasmo — ne bijaste — ne bijahu; bijah li — bijaše li — bijasmo li — bijaste li — bijahu li; (5) ne bijah li — ne bijaše li — ne bijasmo li; bijah bio — bijaše bio — bijasmo bili — bijaste bili — bijahu bili; ne bijah bio — ne bijaše bio; ne bijah li bio — ne bijaše li bio; (6) bjeh — bješe — bjesmo — bjeste — bjehu; ne bjeh — ne bješe — ne bjesmo — ne bjeste — ne bjehu; bjeh li; (7) ne bjeh li; bi (bih) — bismo — biste — biše; ne bi — ne bismo — ne biste — ne biše; bi li — bismo li — biste li — biše li; (8) ne bi li; bio bi — bili bismo — bili biste — bili bi, bila bi — bile bismo — bile biste — bile bi, bilo bi — bila bismo — bila biste; (9) bi bio — bismo bili — biste bili — bi bili; ne bi bio; bi li bio; ne bi li bio; biti, ne biti.

Budem — budeš — bude — budemo — budete — budu; ne budem; budem li; ne budem li; budi — budimo — budite; ne budi; (11) bivam — bivaš — biva — bivamo — bivate — bivaju; ne bivam; bivam li; ne bivam li; bivah — bivaše — (12) bivasmo — bivaste — bivahu; ne bivah; bivah li; bivao — bivala — bivalo — bivali — bivale; ne bivao — ne bivala — (13) ne bivalo: nije bivao — nije bivala — nije bivalo; bivši; ne bivši; ću — ćeš — će — ćemo — ćete; ne ću — (14) ne ćeš — ne će — ne ćemo — ne ćete; ne ću li — ne ćeš li — ne će li — ne ćemo li — ne ćete li; bit ću — bit ćeš — bit će — (15) bit ćemo — bit ćete; ću biti — ćeš biti — će biti — ćemo biti — ćete biti; ne ću biti.

§ 31. Htjeti.

Primjeri (toč. 24.):

Hoću — hoćeš — hoće — hoćemo — hoćete; hoću li; hoćah (hotijah, htijah, šćah) — hoćaše — hoćasmo — hoćaste — hoćahu; (18) ne hoćah; hoćah li; ne hoćah li; htjedoh — htjede — htjedosmo — htjedoste — htjedoše; ne htjedoh; (19) htjedoh li; ne htjedoh li; htio (hotio) — htjela — htjelo — htjeli — htjele; ne htio — ne htjela — ne htjelo; (20) htio sam — htio si — htio je — htjeli smo — htjeli ste — htjeli su, htjela sam — htjela si — htjela je — htjele smo — htjele ste — htjele su, (21) htjelo sam — htjelo si — htjelo je (30.)
— htjela smo — htjela ste — htjela su; sam htio — si htio — je htio — smo htjeli — ste htjeli — su htjeli; (1) nijesam htio; jesam li htio; nijesam li htio; htio bi — htjeli bismo — htjeli biste — htjeli bi, htjela bi — htjele bismo — htjele biste — htjele bi, (2) htjelo bi — htjela bismo — htjela biste; bi htio — bismo htjeli — biste htjeli — bi htjeli, bi htjela, bi htjelo; ne bi htio; bi li htio; ne bi li htio; (3) bijah htio — bijaše htio — bijasmo htjeli — bijaste htjeli — bijahu htjeli; ne bijah htio — ne bijaše htio; bio bi htio — bili bismo htjeli — bili biste htjeli — bili bi htjeli; (4) bi bio htio — bismo bili htjeli — biste bili htjeli; ne bi bio htio; budem htio — budeš htio — bude htio — budemo htjeli — budete htjeli — budu htjeli; ne budem htio; (5) budem li htio; ne budem li htio; htjeti (hotjeti); ne htjeti; hoteći; ne hoteći; htijući; ne htijući; hotjevši; (6) ne htjevši; htjet ću — htjet ćeš — htjet će — htjet ćemo — htjet ćete; ću htjeti — ćeš htjeti — će htjeti — ćemo htjeti — ćete htjeti; ne ću htjeti.

§ 32. Moći.

Primjeri (toč. 25.):

Mogu — možeš — može — možemo — možete; ne mogu — ne možeš — ne može — ne možemo — ne možete;

*

mogu li — možeš li — može li — možemo li — možete li; (9) ne mogu li; mogah — mogaše — mogasmo — mogaste — mogahu; ne mogah; mogah li; mogoh — mogosmo — mogoste — mogoše; (10) ne mogoh; mogoh li; mogao — mogla — moglo — mogli — mogle; ne mogao — ne mogla — ne moglo: mogao sam — mogao si — mogao je — mogli smo — (11) mogli ste — mogli su, mogla sam — mogla si — mogla je — mogle smo — mogle ste — mogle su, moglo sam — moglo si — moglo je — mogla smo — mogla ste — mogla su; (12) sam mogao — si mogao — je mogao — smo mogli — ste mogli — su mogli; nijesam mogao; mogao bi — mogli bismo — mogli biste — mogli bi, mogla bi — mogle bismo — (13) mogle biste — mogle bi, moglo bi — mogla bismo — mogla biste; bi mogao — bismo mogli — biste mogli — bi mogli; ne bi mogao; bi li mogao — bismo li mogli — (14) biste li mogli — bi li mogli; bijah mogao — bijaše mogao — bijasmo mogli — bijaste mogli — bijahu mogli; ne bijah mogao — ne bijaše mogao; bijah li mogao — bijaše li mogao; ne bijah li mogao — ne bijaše li mogao; (15) moći; ne moći; nije moći; moći ću — moći ćeš — moći će — moći ćemo — moći ćete; ću moći — ćeš moći — će moći — ćemo moći — ćete moći; ne ću moći; (16) mogavši; ne mogavši; nemoguće; nije moguće.

§ 33. Morati.

Primjeri (toč. 26.):

Moram — moraš — mora — moramo — morate — moraju; ne moram; moram li; ne moram li; morah — moraše — morasmo — moraste — morahu; (19) ne morah; morah li; morao — morala — moralo — morali — morale; ne morao — ne morala — ne moralo; morao sam — morao si — morao je — (20) morali smo — morali ste — morali su, morala sam — morala si — morala je — morale smo — morale ste — morale su; moralo sam — moralo si — moralo je — morala
(31.) smo — (21) morala ste — morala su; sam morao — si morao — je morao — smo morali — ste morali — su morali; nijesam morao — nijesi morao — nije morao — nijesmo morali — nijeste morali — (1) nijesu morali; jesam li morao; nijesam li morao; morao bi — morali bismo — morali biste — morali bi, morala bi — morale bismo — morale biste — morale bi. (2) moralo bi; bi morao — bismo morali — biste morali — bi morali, bi morala, bi moralo; ne bi morao; bi li morao —

bismo li morali — biste li morali — (3) bi li morali; morati; ne morati; morat ću — morat ćeš — morat će — morat ćemo — morat ćete; ću morati — ćeš morati — će morati — ćemo morati — ćete morati; (4) ne ću morati — ne ćeš morati — ne će morati — ne ćemo morati — ne ćete morati.

§ 34. Prijedlozi.

Prijedlozi su ili prosti ili složeni.

Primjeri (toč. 27.):

1. *Prosti prijedlozi pokraćeni,* koji ne dolaze i kao predstavci, jesu: Blizu, bliže, kraj, kroz, među, mjesto, mimo, niže, oko, osim, pored, poslije, prije, put, (7) razma, sred, više, zbog.

2. *Složeni prijedlozi:* Izmed, iznad, ispod, ispred, iza, izvan, izviše, nakon, nakraj, iskraj, pokraj, skraj, ukraj, (9) namjesto, umjesto, naokolo, naspram, naprama, spram, naproti (naprotiv), usuprot, nasuprot, suprot, nasred, (10) posred, usred, navrh, poniže, poradi, zaradi, povrh, spored, svrh, uoči, unatoč; — do pred, (11) do poslije, do u, do nakraj, ća do, sve do.

3. *Sveze prijedlogâ sa zamjenicama:* Do njega, do mene, do tebe, do toga, iz svega, iz svega toga, iz toga, k tomu, k svemu tomu, kod toga, (13) kod svega toga, kraj svega toga, nakon toga, nakon toliko, kroz sve, kroz sve to, kroz što, k njemu, k sebi, (14) kod mene, kod sebe, kod tih, kod njega, kod nas, kod takovih, kod toliko, k tebi, k meni, (15) mjesto toga, mimo sve, na to, na tom, na taj, na tom se, na to se, nada se, nada sve, nad sobom, nada mnom, (16) nad njim, nad svim, nad tim, nad to, o tom, o svem tom, od toga, od tih, od šta, od svega toga, po što po to, (17) po tom, samo po sebi, samo sobom, osim toga, poda nj, pod sobom, poda mnom, preda se, pred sobom, pred nju, preda mnom, prema tomu, (18) osim što, pri svem tom, pri tom, prije svega, prije svega toga, radi toga, poradi svega toga, radšta, poradi česa, stoga, sa svim tim, uslijed česa, (19) uslijed čega, u svem, u svem tom, u svem i svačem, u to, uza sve to, usprkos tomu, usprkos svemu tomu, zaradi toga, zbog toga, za sve to, za tebe, (20) za nju, za to, zatim, među se, među sobom, među nas, među nama, na njih, od
njih, iza njega, od koga, s kim, (21) s tobom, iza toga, iza svega (32.)
toga, nakon što, za koji, u koji, u tu.

Ali: Do ovih, bez njega, preko ovih, kod ovih, (1) namjesto njih, protiv njega, uz to.

4. *Sveze prijedlogâ sa imenicama:* Bez dvojbe, bez sumnje, bez prestanka, do to doba, iz svih tih razloga, iz ovih razloga,

iz tih razloga, iz temelja, iz toga razloga, iz toga uzroka, iz uzroka, (3) na onom mjestu, na mjestu, na jednom mjestu, na drugom mjestu, od mjesta do mjesta, napretek, na vrat na nos, naprečac, (4) na priliku, naposljetku, na isti način, na koji način, ni na koji način, na način, na nikakav način, na taj način, na ovaj način, ovim načinom, (5) nekim načinom, kakvim načinom, tim načinom, samo tim načinom, na svaki način, po svojem načinu, po načinu, svakojakim načinom, na takav način, iz prvoga kraja, (6) na prvi pogled, ni na kraj pameti, od kraja, do kraja, kraj s krajem, skraj na kraj, naočigled, obdan, (17) obnoć, o tom predmetu, otprilike, od neko doba, po prilici, po svoj prilici, od to doba, od toga vremena, pod tim uvjetom, pod taj uvjet, (8) pod tom pogodbom, u svako doba, u to doba, u to vrijeme, u tom obziru, s obzirom na, s obzirom na sve to, bez obzira na, bez obzira na to, po imenu, u ime, (9) u koje ime, u to ime, obzirom na, obzirom na to, obzirom na sve to, s jedne strane, s druge strane, s te strane, s koje strane, sa strane, na sve strane, (10) od strane, od svih strana, sa sviju strana, sa svih strana, s toga razloga, s tih razloga, s toga uzroka, s tih uzroka, u jednu ruku, u drugu ruku, (11) u neku ruku, u pogledu, u pogledu na, u protivnom smislu, tom prigodom, tom prilikom, tim povodom, u tom smislu, u tom slučaju, u tu svrhu, (12) uistinu, kojim pravom, punim pravom.

§ 35. Veznici.

Primjeri (toč. 28.):

1. Prosti: A, ako, ali, da, dapače, dakle, jer, jerbo, jeda, još, i, ili, ipak, kao, (15) kano, nego, kamoli, nekmoli, makar, niti, onda, opet, pače, premda, također, (16) već, zar, možda.

2. Vezničke sveze: A i, a to, ako li, ako se, ako bi, ako je, ako i, ali se, da se, da je, a da, a da se, ali da, (18) ali još, jer se, jer da, jeda li, a ipak, a još, ako još, ama, ali ipak, ako pak, i to, i u, (19) i u to, i u tom pogledu, i u tom smislu, i u tom slučaju, i sad, i sad još, i sad se, i unapred, i unatoč, ili se, i to tako, (20) i to tako da, kao da, kao da je, kao da se, kao i, kao što,
(33.) negoli, nego još, nego što, dakako, (21) dašto, budući da, jedva da, kako da, kako da još, kako da ne, kako da si, kako ne, malo da, malo da ne, (1) malo ne, malo što, ma da, ma da i, ma da se, ma gdje, ma i, ma kako, ma koliko, ma što, ma tko, makar i, (2) makar još, makar kako, ako onda, i onda, i onda još, ako sad, osim da, osim što, pa i, pa ipak, prije nego, (3) prije negoli, premda se, pa

onda, po što, ili pak, samo da se, pošto se, tako da, tako da se, sad tek, tek što, (4) toliko da, toliko da se, toliko ipak, toliko puta, zar da, zar da se, zar ipak, zar još, zato da, zato da se.

§ 36. Prilozi.

Primjeri (toč. 29.):

1. *Prilozi sa navescima: -amo:* Ovamo, onamo, drugamo, nekamo, nikamo, amo, tamo amo; *-ce:* Djelomice, danomice = dnevice, (7) hotimice, izmjenice, iznovice, isprvice, jatimice, jedvice, kradimice, letimice, mjestimice, nehotice, neopazice, (8) neprestance, okomice, poimence, pojedince, posebice, primjerice, rpimice, uzastopce, uzajmice, zasobice; *-dje:* (9) Drugdje, gdjegdje, igdje, nigdje, negdje, ovdje, ondje, svagdje, doovdje, svugdje, tudje, nigdje drugdje; (10) *-gred:* Uzgred, mimogred; *-jedno:* Najedno, ujedno, podjedno, zajedno, svejedno; *-kada, -da:* (11) Nekada, nikada, katkada, otkada, ikada, svagda = vazda, drugda, tuda, otuda, malo kada, slabo kada, koliko ikada, (12) što ikada, rijetko kada, ponekada, doonda, odonda, niti onda, samo onda, istom onda, ali onda; *-kuda, -uda:* Nekuda, (13) nikuda, ikuda, odnekuda, kojekuda, otkuda, ovuda, onuda, svuda, odasvuda, druguda, ponekuda, (14) posvuda, niotkuda; *-le:* Donekle, odnekle; *-god:* Doklegod, gdjegod, gdje se god, (15) kadgod, kudgod, kakogod, kamogod.

2. *Prilozi složeni:* Beskonačno, bezodvlačno, bezuvjetno, izbliza, nablizu, ublizo, ni zbliza, izbliže, zbliza, približno, (17) pobliže, ubliže, danas, dosele, dotično, dosada, dotada, domala, doskora, doista, (18) zaista, odista, doduše, iznova, iznebuha, iznenada, iznutra, izokola, izvanredno, izvrsno, naime, (19) izuzev, ne izuzev, jedared, jednoć, najednom, najedamput, jednodušno, jednoglasno, isključivo, isprva, (20) dragovoljno, gdješto, premnogo, zamnogo, napokon, naravno, naročito, naprvo, nanovo,
naopako, (21) unapred, najbolje, najbliže, najbrže, najmanje, (34.)
najposlije, najprije, najviše, najlakše, (1) ponajviše, ponajprije, ponajmanje, nimalo, nipošto, podnipošto, pošto, odavno, otprije, odsada, (2) otada, odviše, uopće, onomad, ovčas, ončas, odozgor, odozdo, nepotrebno, naporedo, (3) naskoro, navlastito, nedosljedno, nedvojbeno, neophodno, potpunoma, nadalje, sprijeda, neposredno, neprekidno, (4) neprestano, pomalo, počevši, podjednako, poglavito, posvema, pouzdano, prosječno, poprijeko, dosele, (5) zasada, sasvim, skroz, raznovrsno, raznoliko, upravo, natrag, žalibože, suviše, vavijek, uvijek, istinabog.

3. *Prilozi u svezama:* Brže bolje, čim prije, čim skorije,

čim manje, čim više, danas sutra, do danas, do dandanas, jedva jedvice, (7) izakako, još dosta, još dugo, još jednom, još manje, još nekoliko, još nekoliko puta, još nešto, još nešto više, (8) još netko, još nitko, još nijedan, još ništa, još prije, još samo, još tako, još toliko, još to, još toliko puta, (9) još više, još više nego, kad se, kad tamo, kako se, kamo se, kad tako, kud i kamo, malo tko, (10) malo koji, malo pomalo, malo prije, malo što, malo čas, za čas, za jedan čas, taj čas, onaj isti čas, čas prije, (11) što najmanje, što najviše, nešto manje, nešto više, nešto poslije, nešto prije, što prije, prije poslije, ništa manje, ništa više, (12) ništa ne manje, ništa drugo nego, mnogo manje, mnogo više, mnogo puta, nikako drukčije, otkako, uostalom, skroz i skroz, (13) niti najmanje, ni najmanje, sve do danas, sve doonda, sve dosada, sve dotada, sve dok, sve manje, sve manje i manje, (14) sve više, sve više i više, ni za što, ni toliko, sve to manje, sve to više, sve skupa, tako rekuć, takova šta, tim više, i to tim više, (15) tim manje, i to tim manje, isto tako, tolikokrat, toliko puta, toliko više, toliko manje, tu se, tu i tamo, već davno, već nekoliko puta, (16) već prije, već stoga, već sada, već skoro, već toliko, već tolikokrat, već toliko puta, vrlo rijetko, sve zajedno, dosta puta, (17) nekoliko puta, kako mu drago, kako ti drago, najviše puta, najvećim dijelom.

Car i košulja.

Jedan se car razbolje i rekne: »Polovinu carstva dat ću onomu, tko me izliječi.« Onda se saberu svi (20) mudraci i stanu misliti, kako bi izliječili cara. Ne zna nitko. Samo jedan
(35.) mudrac reče, da se car može (21) izliječiti. On reče: »Da je naći srećna čovjeka, svući s njega košulju, obući je na cara, car (1) će ozdraviti.« Car pošalje po svemu carstvu svojem, da traže srećna čovjeka, ali poslanici carski dugo (2) su putovali po svem carstvu, a nijesu mogli naći srećna čovjeka. Nikoga nije bilo, tko bi bio sasvim zadovoljan. (3) Netko je bio bogat, ali boležljiv, netko zdrav, ali ubog, netko i zdrav i bogat, ali žena mu (4) zla, a u nekoga djeca nevaljala; svatko se budi na što tužio.

Jedamput kasno večerom prođe carev (5) sin mimo nekakvu kućicu i čuje, gdje netko govori: »Eto, hvala Bogu, naradio sam se i najeo, a sad (6) ću leći i spavati, što mi još treba?« Carev se sin obraduje i zapovjedi, da se s toga čovjeka svuče košulja (7), a njemu da se da nagrada, koliko zaište, a

košulja da se odnese caru. Poslanici dođoše k srećnomu (8) čovjeku i htjedoše, da s njega svuku košulju, no srećni taj čovjek bijaše tako ubog, da nije imao košulje.

§ 37. B r o j e v i.

Arapski su znaci (cifre) već sami po sebi tako kratki, da ih nije od potrebe kratiti. Prema tome pišu se brojevi, u kojima nema ništicâ, kao i u običnom pismu arapskim znakovima. Za brojeve sa ništicama na kraju upotrebljavaju se skratice i to mala ništica na liniji znači desetice, nad linijom stotice, kratak potez nad linijom tisuće, a spojevi obaju znakova znače na liniji desetisućice, nad linijom stotisućice; dva poteza jedan uz drugi nad linijom znače milijunice, a tri poteza znače milijarde. Bilijuni ispisuju se. Godine tekućega stoljeća označuju se sa dvije posljednje cifre. Točka iza rednih brojeva u stenografiji ne piše se. Nastavci: *-struk, -gub, -put, -krat, -ina, -ica, -or, -ora, -oro* pokraćuju se. Primjeri (toč. 30.):

10, 20, 200, 300, 4000, 40.000, 50.000, 600.000, 7,000.000, 8 milijarda, 9 bilijuna, (12) 3,600.000.

Jednostruk, dvostruk, trostruk; dvakrat, trikrat, četirikrat; tri puta, četiri puta; dvogub, trogub; (13) dvojica, trojice, četvorici, petoricu, šestoricom; trećina, četvrtine, petini, šestinu, sedminom; jedini (14) — jedina — jedino, dvoji — dvoja — dvoje, troji — troja — troje, četvoro — četvori — četvora — (15) četvore; dvojak, trojak — trojaka — trojako; samdrugi, samtreći, sampeti, samšesti; (16) stoljeće, stoljetni.

Franjo Josip I., Nikola II., Aleksandar III., Karlo IV.

§ 38. Skratice običnoga pisma.

Skratice (abrevijature) običajne u pismu običnom upotrebljavaju se i u stenografiji; samo što te skratice nijesu obvezatne i time se razlikuju od samoznakâ. Ovamo idu imena mjesecî, mjerâ i sl. — Primjeri (toč. 31.):

Imena mjeseci: Siječanj, veljača, ožujak, travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz, rujan, listopad, studeni, prosinac, mjesec.

Metar, decimetar, centimetar, milimetar, kilometar, mirijametar; kvadratni metar (decimetar, centimetar, milimetar, kilometar); (20) kubični metar (decimetar, centimetar, milimetar); hektar, ar; hektolitar, litar, decilitar, centilitar; kilogram, (21) dekagram, gram, decigram, miligram; tona; metar- (36.)
cent (kvintal); kruna, filir; forinta, novčić.

To jest, i tako dalje, tako zvani, (1) na primjer, et cetera, godina, te godine, prošle godine, gospodin, kraljevski, cesarsko-kraljevski, strana, paragraf, doktor, profesor.

Franjo Ksaver Gabelsberger rodio se 9. veljače 1789., a umr'o 4. siječnja 1849. u (3) 60. godini dobe svoje.

§ 39. Vlastita imena.

Vlastita imena pišu se što točnije i obično se pocrtaju, da se bolje istaknu. Tuđa vlastita imena pišu se ili prema izgovoru ili prema svome pravopisu uz primjenu svih dijakritičkih znakova običnoga pisma stenografijom ili običnom pismenicom. Ako se koje ime više puta ponavlja, piše se samo početak, a prema potrebi i nastavak, koji se stavlja nad liniju. — Primjeri (toč. 32.):

Jelačić, Mažuranić, Gundulić, Preradović, Obradović, Martić, Maretić, (6) Marković, Maraković, Mareković, Strossmayer, Shakespeare, Rousseau, Bordeaux, (7) Cavour, Voltaire, Torricelli, Schiller, Goethe, Röntgen, Dvořak, (8) Przemysl.

Zar ti je najmiliji?

U daljini vidjela se tamna stijena borove šume, pred njom livada, a u sredini među lanom (11) stajala je kolibica, pokrivena slamnatim krovom i mahovinom. Nad njom se nadvjesile breze (12) sa svojim zelenim resama, na smreci bila u gnijezdu roda, a u trešnjivu voćnjaku (13) crnjele se košnjice. Otvorenim vratima uniđe u dvorište putnik, pozdravi ženu, koja (14) je stajala na pragu:

— Mir toj tihanoj kolibici, tomu voću, žitu i cijeloj (15) okolici i tebi, majčice.

Ona ga pozdravi gostoljubivo i reče:

— Donijet ću ti, putniče, (16) hljeba i mlijeka, sjedni se i otpočini, jer se vidi, da ideš iz daleka puta.

— Kao ona roda (17) i ona lastavica putovao sam, izdaleka idem i donosim ti vijesti od tvoje mile djece. (18)

U očima se zasjala cijela duša majčina i brzo upita putnika:

— Znaš li što o mome (19) sinu Jasku?

— Zar ti je on najmiliji, da za njega najprije pitaš? Jedan tvoj sin (20) u pustari radi sjekirom i baca u jezero mreže,
(37.) drugi pase konje u stepi i pjeva (21) turobne pjesme i motri

sjajne zvijezde, treći se penje po gorama i u zabitnim gorskim dolovima (1) noćuje s ovcama, sluša klikut orla; svi se privijaju koljenima tvojim i pozdrave ti (2) šalju.

— A Jasko? — upitala je majčica zabrinuta lica.

— Žalosnu vijest čuvam za konac. Zlo je Jasku. Polje ne rodi, bijeda i glad (4) ga taru, u nesreći prolaze mu dani i mjeseci, među tuđima i u nuždi zaboravio je i (5) na tvoj jezik. Zaboravi i ti na njega, jer on nije više tvoj, zaboravi.

Kad je to kazao, (6) uze ga žena za ruku, odvede ga u komoru, uzme s police hljeb i progovori: (7)

— Putniče, daj to Jasku. Napokon razveže rubac, izvadi sjajni srebrni novac i (8) drhtavim glasom progovori:

— Nijesam ni sama bogata, ali i to za Jaska.

— Ženo! — s velikim (9) začuđenjem reče putnik — sinova imaš mnogo, a jednomu sve daješ, zar ga ljubiš (10) najviše, zar ti je najmiliji?

Ona pak podignuvši velike tužne oči zalivene suzama (11) odgovori:

— Blagoslov moj svima, ali dar njemu jedinomu, jer ja sam majka, a on (12) je od najnesrećnijih!

Treći dio.

Kraćenje rečenicâ.

§ 40. Općenita pravila.

Za kraćenje rečenicâ valja ovo pravilo: *Riječi, koje se lako i jasno razabiru iz saveza ostalih riječi u rečenici, mogu se pokratiti ili sasvim izostaviti.* Ali treba najprije znati, *koje* su to riječi u rečenici, koje se mogu pokratiti, pa onda *kada* se mogu pokratiti, i napokon *kako* se mogu pokratiti.

Lako i jasno razabrati iz saveza ostalih riječi u rečenici mogu se samo one riječi, od kojih *jedna* izbliže označuje, nadopunjuje, zahtijeva *drugu;* dakle riječi, koje se podudaraju nesamo svojim spoljašnjim, gramatičkim *oblikom,* već i unutrašnjim, logičkim *sadržajem* svojim. O unutrašnjem, logičkom sadržaju može biti govora samo kod riječî, kojima izričemo pojmove, a to su *imenice, pridjevi* i *samostalni glagoli.* Riječi bez unutrašnjega, logičkoga sadržaja, riječi dakle, kojima ne izričemo pojmova, već samo snošaje među pojmovima, riječi snošajne, ne mogu se kratiti na osnovu kraćenja rečenicâ, a nije ni potrebno, jer ukoliko se pokraćuju, pokraćuju se samostalno, bez obzira na druge riječi, t. j. na osnovu kraćenja riječî; njihove su pokrate stalne i općenite, stalne skratice ili samoznaci, dok su one prve promjenljive i individualne.

Od ovoga pravila ima samo nekoliko izuzètaka; malo je imenica, pridjeva i samostalnih glagola, za koje se upotrebljavaju samoznaci, kao: *čovjek, ljudi, potreba, potreban, opći, velik, misliti, kazati . . .*

Drugo je pitanje, *kada* se pojedine riječi na osnovu rečeničnoga kraćenja mogu pokratiti. Najzgodnije i najsigurnije mogu se pokratiti složene riječi, ako se prvi dio složene riječi, *prva* riječ ispiše, a *druga* pokrati. Na ovaj način pokraćuju se i druge riječi, kad *po dvije* čine *jednu logičku cjelinu,* t. j. kad *jedna* pripada *drugoj*; tu se *jedna* ispisuje, a *druga* pokraćuje.

Jednu pak logičku cjelinu u rečenici čine: *subjekt* i *predikat, imenica* i *atribut, glagol* i *objekt* s prijedlogom ili bez prijedloga, prilog i *glagol, po dvije* imenice, *po dva* pridjeva ili glagola *slična* ili *oprečna,* ili *po dvije* koje mu drago riječi svezane *usporednim* ili *suprotnim* veznicima ili u *poređivanju* poredbenim česticama. U kraćenju rèčenicâ treba dakle za logičku cjelinu barem *dvije* riječi, od kojih se *jedna* ispisuje, a *druga* pokraćuje, ali nalazi ključ svoj u ispisanoj riječi.

U pogledu načina, *kako* se riječi pokraćuju, nema razlike između kraćenja riječî i kraćenja rečenicâ, što više ono prvo upravo se osniva na ovom drugom; samoznaci građeni su po istim pravilima, po kojim se grade i rečenične pokrate. Prema tome, da li je za pokratu upotrijebljen samo početak ili dočetak ili samo jedan glas iz sredine riječi, razlikujemo pokrate *početne, središnje* i *dočetne;* ovima dodajemo još i pokrate *mješovite,* koje sastoje od početka i dočetka riječi ili od početka i sredine ili sredine i dočetka riječi. Ova razdioba vrijedi samo za proste riječi; složene riječi pokraćuju se na isti način kao i proste, samo prostim pokratama valja dodati još i *predstavak,* koji se ne smije nikada izostaviti.

Prema tome imat ćemo ove pokrate:

A) Proste: 1. početne, 2. središnje, 3. dočetne i 4. mješovite;

B) Složene: 1. početne, 2. središnje, 3. dočetne i 4. mješovite.

A. Pokrate proste.

§ 41. Početne pokrate.

Proste riječi bilo korjenite ili izvedene pokraćuju se *prvim slogom,* koji se piše *na liniji,* samo ako treba naznačiti samoglasno *u* nizinom, stavlja se početak riječi *pod liniju.* Kadšto dostaje i sam početni suglasnik bez samoglasnika naročito, ako je složen. — Primjeri (toč. 33.):

1. *Slogovi na a:* Svaka šteta uči čovjeka *pa*meti. Konj se mjeri peđu a ljudi *pa*meću. Šta je *pra*vo i Bogu je *dra*go. (19) Ide bez *gla*ve. Čuva ga kao oči u *gla*vi. Bježanova majka pjeva a Stojanova *pla*če. (20) Zavadio bi dva oka u *gla*vi. Prijatelj se u nevolji poznaje kao zlato u *va*tri. (21) Žežen kašu *hla*di. Ne- (38.)
zvanu gostu mjesto za *vra*tima. Nema mu ni *tra*ga ni *gla*sa. Od

vješta (1) lovca *plaši* se lisica. Dava se *drago* za milo. Kako *pravo*, tako *zdravo*. Nije mi žao, jer me (2) ujede, koliko mi je *drago*, da ti ćud znam.

2. *Slogovi na e:* Ne će voćka ispod *debla*. Ne valja svoje zvono za tuđega ovna *vezati*. Gorak kao *pelin*. (4) Iza zime čeka se *ljeto*. Niko ne zna, što nosi jutro, što li *veče*. Jače je djelo nego *besjeda*. (5) Ispeci, pa *reci*.

Bijahu zlatna *vremena*. Nije blago ni *srebro* ni *zlato*, već je *blago*, što je srcu *drago*. (6) Islandija ima mnogo sumpornih *vrela*.

3. *Slogovi na i:* Da je grad za dinar, zaludu je, kad *dinara* nije. U velikim se rijekama velike *ribe* hvataju. (8) I koza se rogom *diči*. Zdrav kao *riba*. Nijem kao *riba*. Izići će djelo na (9) *vidjelo*. Od čuvena do *viđena* daleko je. Kakva je to *vika* i *krika*. Dobrota mu se *vidi* na *licu*. (10) Dođoše divlji i izagnaše *pitome*. Slijepca za put i budalu za savjet ne valja *pitati*. Skup (11) više plaća, lijen dalje *ide*. Kad si u kolu, valja da *igraš*. Nema plemena do slavna *imena*. (12) San je laža, a Bog je *istina*. Kakvo gnizdo, takva tica, kakav otac, takva *dica*. Naše gore *list*. (13) Ko lagano ide, daleko će *stići*.

4. *Slogovi na o:* Sišao s konja na *tovara*. U vodenici se dva puta *govori*. Ko mudro (15) muči, lijepo *govori*. Nema ni loze ni *koze*. Sila kola *lomi*. Kakav dub, tako (16) i *voće*. Kud će suza nego na oko. Kao da ih je jedna majka *rodila*. (17) U cigana crn *obraz*, ali je puna *torba*. Mudru jedno *oko* dosta. Od male iskre veliki (18) *oganj*. Šilo za *ognjilo*. Slijep kod *očiju*. Smilje i *kovilje*. U mutnoj se vodi (19) *riba* lovi. Vedra noć ko riblje *oko*. Slatke riječi ne mijese *kolača*.

5. *Slogovi na u:* Čega se mudar stidi, tim se *lud* ponosi. U
(39.) vatri se zlato *kuša*. Nema žita bez *kukolja*. (21) Svaka baka pod svoj kotao *puše*. U hajduka samovoljna *ruka*. Iz ruke u *ruku*. U svakoj *kući* ima *dima*. (1) Kud puklo, da *puklo*. Riječ iz *usta*, kamen iz *ruke*. Prazna je torba teža od *pune*. Ni kriv ni (2) dužan, veli svaki *sužanj*. Od rana *jutra* do kasne *večeri*. *Ruka ruku* pere a *obraz* obadvije. Iz *jutra* se (3) pozna dobar dan. Teško nogama pod *ludom glavom*. Ko *govori*, što hoće, mora *slušati*, što ne će. (4) Što je *kruha*, u meni je, što je *ruha*, na meni je. Ko vina večera, vode *ruča*. Više valja vjerovati svojim (5) očima nego *ušima*. Konja plemenita bolje vlada slatka *ruka* nego tvrda *uzda*. Starije je *jutro* (6) od *večera*.

6. *Slogovi na ě:* Bolje je s mudrim plakati nego s ludim *pjevati*. Izbile se zebe a o tuđe *sjeme*. (8) Bolje je vjerovati svojim *očima* nego tuđim *riječima*.

7. *Slogovi na r:* Lasno je iza *grma* strijeljati. Lasno je s punim *trbuhom* post hvaliti. Kaki (10) početak, taka i *svrha*. Krpež i trpež pola svijeta *drže*.

Gdje nije pasa, tu vuci *urliču*.

§ 42. Središnje pokrate.

Proste korjenite riječi pokraćuju se *samoglasnikom* korijena, koji se piše *nad linijom*. Samoglasno *a* bilježi se pukom točkom, *je (ije)* kratkim kosim potezom, kosim *e, i* kratkim strmim potezom, samoglasno *r* strmim *r*. — Primjeri (toč. 34.):

1. *Samoglasno a:* U dobri *čas*. Čast komu *čast*. Istina suncem *sja*. Ide natraške kao *rak*. Kad (13) mator *pas* laje, valja vidjeti, šta je. Bogat je, ko nije dužan, a mlad, ko je *zdrav*. Bolji (14) je dobar *glas*, nego zlatan *pas*. Ni u brata na stan ne dohodi svaki *dan*. Iz jutra se (15) vidi, kakav će biti *dan*. Jezik može gore posjeći nego *mač*. Radi kao *mrav*. Trla baba lan, (16) da je prođe *dan*.

2: *Samoglasno e:* U tren oka. Koja je od Boga, slađa je od *meda*. Zagriješi glava, *rep* (18) plaća. Ne najede se vuk po poruci *mesa*. Sladak kao *med*, studen kao *led*, sitan (19) kao muha, potreban kao ruka, tvrd kao stijena čeonik bit ima. Strašljiv kao (20) *zec*. Brz kao *zec*. Bez glave i *repa*. Od glave do *pete*. Brat i *sestra*. Do (21) sto godina ni kostiju ni *mesa*. (40.)

3. *Samoglasno i:* Riječju i *činom*. Igra se kao mačka s *mišem*. Klin *klin* izbija a sjekira oba. (2) Otac i *sin*. Mati i *kći*.

4. *Samoglasno o:* Golu kost ni pseto ne će. Na kopnu i na *moru*. Ne će *grom* u koprivu. (4) Iz oka iz boka. Zdrav kao riba u *vodi*. Ne može svaka crevlja na svačigovu *nogu*. Nosi (5) glavu u *torbi*. Srebrno sedlo ne čini konja dobra. Gora se s *gorom* ne sastaje a čovjek s (6) čovjekom vazda. Od dobra će *dobro* a od zla *zlo* doći. Iz ropstva ikada, iz *groba* nikada. (7) Krv nije *voda*. Nema ni kraja ni *konca*. Niko ne zna, što nosi dan, što li *noć*. Reci (8) bobu bob a popu pop. Strizi ovcu ma ne do *kože*.

5. *Samoglasno u:* Svak zna svojoj kapi *ćud*. Vuk dlaku promijeni ali *ćudi* nikada. Gradi ražanj, a (10) zec u *šumi*. Svako *čudo* za tri dana. Ko svoj biti može, *tuđ* neka ne bude. Gladan (11) kao *vuk*. Gdje *zub* boli, tu i jezik tiče.

6. *Samoglasno ě:* Na poštenu *riječ*. Bijel kao *snijeg*. Svakoj bolesti nađe se *lijek*.

7. *Samoglasno r:* Duga bolest gotova *smrt*. Od loze grozd, od *trna* kupina. *Grmi* i sijeva (14), panut će godina. Svak se češe,

gdje ga sv*r*bi. Oči su zrcalo čovječjega s*r*ca. (15) Mlado se d*r*vo lako savija. Riba od glave sm*r*di. Ako je i c*r*na krava, bijelo mlijeko daje. (16) Radi kao c*r*v.

8. *Znakovi oj i ur:* Djevojka u broju kao čela u r*oj*u. Ne mogu biti i vuci siti i ovce (18) na br*oj*u. Dobro mu je kao bubregu u l*oj*u. Koga je zmija ujela (19), i gušterice se b*oj*i. Gladan kao k*ur*jak.

§ 43. Početne pokrate.

Riječi se završuju *sa nastavkom* ili *bez nastavka.* Riječi bez nastavka zovemo *korjenitim* riječima za razliku od *izvedenih,* koje se završuju sa nastavkom. Korjenite riječi pokraćuju se ili *osnovom,* t. j. početkom osnove, ili *oblikom,* t. j. nastavkom padežnim ili ličnim, *samim* ili *pojačanim* sa početkom osnove, dok se riječi izvedene krate ili *nastavkom samim* ili *pojačanim* sa početkom osnove. Pod početkom osnove valja razumijevati krajni suglasnik ili skup suglasnikâ sa prethodnim samoglasnim ili bez njega.

Prema tome dijele se početne pokrate na pokrate: 1. početkom osnove, 2. oblikom a) samim, b) pojačanim sa početkom osnove i 3. nastavkom a) samim, b) pojačanim početkom osnove. Početne pokrate stavljaju se *nad redicu.* — Primjeri (toč. 35.):

(41.) 1. *Pokrate početkom osnove:* Čovjek po svijetu kao čela po cv*ijet*u. Ralo i motika sv*ijet* hrani. Rad i štednja (2) najbolji je št*it* proti bijedi i nevolji. Kad se rasrdiš, ne učini ništa, dok te (3) gn*jev* ne prođe. A u visocijeh gora vr'e najprije ognjeni tr*ijes* udari. Jedna (4) je sm*rt* a sto uzroka. Iz ropstva ikada, iz groba nikada. Čisto je zlato posebne žute (5) b*oj*e i jakoga kovnoga sj*aj*a. Što će mi široki sv*ijet,* kad su mi papuče uske. (6) Ne plače slijep, što nije lijep, već što ne vidi bijeli sv*ijet.* Koga nije na dijelu, njemu (7) nema d*ijel*a. To mi je deveta br*ig*a. U ratara crne ruke, ali je bijela pogača. Kad se (8) đavao uhvati skuta, otkini sk*ut.* Zec je mala zv*ijer,* ali velike uši ima. Svaka je (9) šteta mudra, kori*st* luda.

2. *Pokrate nastavkom padežnim ili ličnim a) samim:* Kudgod sunce teče, svud se ljebac peče. Mrav i čela uče nas, kako se (11) teč*e.* Svak ispred svoje kuće neka met*e.* Tiha voda brijeg*e* roni. Zimi let*e* lastavice k jugu. (12) Svak za svojim poslom gred*e.* Od *gl*ave do pet*e.* Mrtav pade na tl*e.* Dvakrat daje, ko (13) brzo daj*e.* Glada i žeđe ima i doma. I c*r*na kokoš bijelo jaj*e* nosi. I (14) konj se ukine, koji na četiri nog*e* ide. Idem, kud me oči vod*e* i noge nos*e.* (15) Od neba do zemlj*e.* Nova metla dobro met*e.* Ne bi me doteklo prsta omočiti, da (16) rijeka medom

teč*e.* U nevjeri nije vjer*e.* Iver ne ide daleko od klad*e.* Ide *vr*ijeme, (17) nosi brem*e.* Komu svijet kapu kroji, on ide bez kap*e.* Ranoranilac i docnolegalac (18) *kuću* grad*e.* Nije mjesta bez svjedoka, jer ako ljudi ne *v*id*e*, ono vid*i* Bog. Gdje nema mačke, (19) tu i miš*i* kolo vod*e.* Više oči više vid*i.* Ne gleda se, kakva je kokoš, nego koliko jaje (20) nos*i.* Svaka tica k svome jatu let*i.*

Rđav komšija veliko je zl*o.* Svako zl*o* ima svoj ustuk. (21) (42.)
Sjeme pade na plodno tl*o.* Ni se u dobru ponesi ni se u zl*u* poništi.

Svaki brod (1) vodni, neki na krmi, neki na puri, neki na dn*u.* Svoj svoga i nad jamu vodi, (20) ali opet ne će, u jam*u* da ga turi.

Ko drugomu jamu kopa, sam će u nju pas*ti.*

b) Pokrate nastavkom pojačanim sa početkom osnove: Žežen kašu hlad*i.* Ne znaš još, kakva te sreća če*ka.* Što se babi htilo, to se (4) bab*i* snilo. Od bijeloga dn*e* do tamne no*ći.* Vran vra*nu* oka ne izbi. Svaki ciganin (5) svoga konja hva*li.* Jeftin espap kesu pra*zni.* Ko rado igra, lako mu se sv*ira.* Ko (6) rano ra*ni,* dvije sreće gra*bi.* Uz suho d*r*vo i sirovo go*ri.* Pune se puške boji (7) jedan, a pra*zne* dvojica. Teško Marku u zlu dobra če*kajući.* Ko ima obraza, dobro (8) ži*vi,* a ko nema, još bolje. U veče se dan hva*li.* Smrt ne pazi ni staro ni mla*do.* (9) Ko što čini, sebi či*ni.* U čestita sve česti*to.* Bolje je pošteno umrijeti nego sramotno ži*vjeti.* (10) Velika drveta dugo rastu, ali za čas pad*nu.* Vrana vra*ni* očiju ne vadi. Sačuvaj me Bože od (11) prijateljâ, od neprijateljâ ću se sam ču*vati.*

3. *Pokrate nastavkom a) samim:* Uzima se na zna*nje.* Vesna je bog*inja* proljeća. Sahara je najveća pust*inja* u Africi. (13) Zdravlje je najveće bogat*stvo.* Zbog nerodice zavladala je velika skup*oća* živeža. Dokukala je (14) kuka*vica,* dolijala je lis*ica.* Ako slijepac slijep*ca* vodi, obadva će u jamu pas*ti.* Bez (15) zdravlja nema bogat*stva.* Nije ze ćelava češa*lj.* Krtina ispod zem*lje* ide, pa opet ne može da se sakrije. (16) Ako ljeto ne dade, jes*en* nema česa. Daleko kao nebo od zem*lje.* Ko istinu gudi, (17) guda*lom* ga po prstima biju. Nebo visoko, zem*lja* tvrda. S konja na magar*ca.* Na (18) pros*jaka* i psi la*ju.*

b) Pokrate nastavkom pojačanim sa početkom osnove: Ko je rad da u sta*rosti* otpočine, u mla*dosti* valja da se trudi. Na vrbi svi*rala.* (20) Lipa bijaše starim Sla*venima* najsvetije i najmilije d*r*vo. S odličnim što*vanjem.* Moja kućica, moja (21) slo- (43.)
bodica. Mjesec dobiva svoju svjet*lost* od sunca. Mla*dost* plahost, starost ža*lost.* Bliža (1) je košulja nego hal*jina.* Dnevi ži*vota* su

kratki. Za krst časni i slob*o*du *zl*atnu. *Lju*di se (2) jezikom a ži*vi*ne konopom *ve*žu. Kakva majka, takva kć*e*rc*a*. Lasno je zdravomu boles*no*g*a* (3) svjetovati. Kad je vojsku vojevati, onda se viče: kamo junak Kraljeviću Mar*k*o, a kad je (4) šićar dijeliti, govore mu: otkuda si, neznana delijo.

§ 44. Mješovite pokrate.

Mješovite su pokrate dvojake: *središnjodočetne* i *početnodočetne*. Kod središnjodočetnih razlikujemo pokrate na *a*, na *u* i na *r*. Riječi dvosložne sa *dva a* krate se sa *oba a*, koji se pišu *nad* na *r*. Riječi sa samoglasnim *u* u *pretpo*-*linijom* jedan do drugoga. Riječi sa samoglasnim *u* u *pretposljednjem* slogu i s nastavkom pokraćuju se samim nastavkom, koji se stavlja *pod liniju* i time predočuje samoglasno *u* u pretposljednjem slogu. Riječi sa samoglasnim *r* u *pretposljednjem* slogu i sa *samoglasnim* završetkom pokraćuju se, da se *r* prekrsti sa dočetnim posamoglasnim. Dodaje li se početnim pokratama koja dočetna pokrata, koja se piše nad ili pod početnom ili do početne nad ili pod linijom, ako je početna pokrata dugo pisme, nastaju mješovite — početnodočetne pokrate. — Primjeri (toč. 36.):

1. Ako je kr*a*t*a*k dan, duga je godina. Ako je med sl*a*d*a*k, ne valja prste ugrizati. Kad (7) čovjek tone, za vrelo se gvožđe hv*a*t*a*. Ko visoko leti, nisko p*a*d*a*. Ko se tuđemu zlu (8) veseli, nek se svomu n*a*d*a*. Ko vuka g*a*đ*a*, bistro valja da gleda. Od inata ńema gorega (9) zan*a*t*a*. Svaka voda s potočići j*a*k*a*. Nema mu ni tr*a*g*a* ni gl*a*s*a*. Od zore do mr*a*k*a*. (10) Kiša lijeva kao iz k*a*bl*a*. Mrak se hv*a*t*a*. Mokroj zemlji malo d*a*žd*a* od potrebe. (11) Doći će sunce i pred naša vr*a*t*a*. Zrela voćka sama p*a*d*a*. Zrno po z*r*no, eto pogača, (12) dlaka po dl*a*k*a*, eto bjelača, kaplja po k*a*plj*a*, eto Morača. Kakva radnja, takva pl*a*t*a*. Kakva (13) služba, onakva i pl*a*ć*a*. Koja kokoš mnogo kakoće, malo j*a*j*a* nosi. Ne bi (14) ga nadlajalo ni devetero p*a*s*a*. Tušta i t*a*m*a*.

2. Nauka je jedna muka, a oduka dvije m*u*k*e*. Teško mi je pri d*u*š*i*. Novci (16) sitno zvuče, ali se daleko č*u*j*u*. Svako č*u*d*o* za tri dana. Goneći lisicu izagna v*u*k*a*. (17) Na vuku je glas, a iza v*u*k*a* i lisice se najedu. Od bube lepir, od lep*ir*a b*u*b*a*. (18) Kojoj ovci svoje runo smeta, ondje nije ni *o*vce ni r*u*n*a*. Leti kao m*u*h*a* *bez* gl*a*ve. (19) Teško drugu bez dr*u*g*a* i slavuju bez l*u*g*a*. Što danas možeš učiniti, ne ostavljaj za s*u*tr*a*. Iz sjeni (20) na
(44.) s*u*nce. Vruće se gvožđe k*u*j*e*. Prazna je torba teža od p*u*n*e*. Da nije (21) sirotâ, ne bi s*u*nce sjalo. Kad zlato govori, svak š*u*t*i*. Koliko ljudi, toliko ć*u*d*i*. Nije bogat, (1) ko vele ima, nego ko malo žudi. Vuk dlaku mijenja, ali ć*u*d*i* nikada. Čeka kao (2) ozebao s*u*nc*a*. Ko se jedamput ožeže, i na hladno p*u*š*e*. Na ljutu ranu

lj*u*t*u* travu. Nije u (3) jednomu d*u*b*u* dubrava. Mladost l*u*d*o*s*t*. Smatram za ugodnu d*u*ž*n*o*s*t.

3. Od dvije sm*r*t*i* niko ne gine. Kad najviše g*r*m*i*, najmanje kiša p*a*d*a*. Što oko (5) ne *v*i*d*i, s*r*c*e* ne žudi. Kad su oči pune, i s*r*c*e* je sito. Svak se češe, gdje ga sv*r*b*i*. (6) Čovjek se uči do sm*r*t*i*. Teško mi je pri s*r*c*u*. Rđa je *r*đ*u* na večeru zvala. Daleko (7) od očiju, daleko od s*r*c*a*. Od s*r*c*a* k s*r*c*u*. I ćorava kokoš nađe z*r*n*o*. (8) Kolo sreće v*r*t*i* *se* neprestano. Ko brzo sudi, b*r*z*o* se i kaje.

4. Stavlja glavu u *t*o*r*b*u*. Onoliko znamo, koliko u *p*a*m*e*t*i imamo. Što ništa ubiše (10) *t*o*v*a*r*a. Ko ne će svoga za brata, on će tuđega za *g*o*s*p*o*d*a*r*a*. Oči *g*o*s*p*o*d*a*r*o*v*e* konja *g*o*j*e. (11) Ko ljeti *h*l*a*d*u*j*e*, zimi *g*l*a*d*u*j*e*. Da se riječi *k*u*p*u*j*u, manje bi ih bilo. Ko *k*u*p*u*j*e, što ne treba (12), prodavat će i ono, što mu treba. *Sjevernici* i gvožđe se klanja. Boj ne bije (13) svijetlo *o*r*u*ž*j*e, već boj bije srce od junaka. Za *v*l*a*d*a*n*j*a cara Augusta narodio se Isukrst. (14) Svi zašutiše *m*r*a*m*o*r*k*o*m*. *V*e*ć*i*n*a je glaso*v*a*la za *v*l*a*-din predlog.

Starac i smrt.

Neki st*a*r*a*c sjekao je d*r*v*a* za zimu, pa ih *k*u*ć*i nosio. Daleko bilo, a on sl*a*b i nemoćan. (17) Zlovoljan baci svoje teško br*e*me na zem*lj*u, te moljaše sm*r*t, da ga izbavi od m*u*k*e*. Sm*r*t zbilja dođe (18) i zapita, što ž*e*l*i*. — Ne ž*e*l*i*m ništa, baš ništa, odgovori st*a*r*a*c prestrašen, nego budi tako dobra, (19) pa mi pomozi ovo br*e*m*e* naprtiti.

B. Složene pokrate.

§ 45. Složene početne pokrate.

Složene početne pokrate mogu biti dvojake prema tome, sastoje li od predstavka samoga, naročito ako je složen, ili od predstavka i početka riječi, s kojom je složen. Predstavak piše se uvijek na liniji, a početak riječi do predstavka rastavljeno ili nerastavljeno prema naravi predstavka. — Primjeri (toč. 37.):

1. Ko čeka, i *do*čeka. U kakvo kolo *do*đeš, onamo i igraj. Na (45.)
neču*ven* *na*čin. (1) Dobro, koje se ima, bolje se pozna, kad se *n*e*ma*. Našla slika (2) *pri*liku. Bijasmo dobri *pri*jatelji. Za što sam kupio, za to ti *pro*dajem. Što rijeka donese, rijeka (3) *od*nese. *Vr*ijeme gr*a*d gradi, pa ga *v*r*ijeme i *raz*gradi. Ni Bog ne može svakomu *u*goditi. Siromaštvo i kašalj (5) ne dadu se *s*a*kriti.

*

Napola je učinio, ko je dobro *počeo*. Svagdje je dobro, ali kod *kuće najbolje*. (6) Pokraj suha *drva* i sirovo *izgori*. Jednomu smrklo, drugomu osvanulo. Ko za tuđom vunom pođe, (7) sam ostrižen *kući dođe*. Ko kuca, tomu se otvara. Ko se u kolo *hvata*, u noge se (8) *uzda*. Ko lako vjeruje, lako se i *prevari*. Lijepa riječ gvozdena vrata *otvara*. Majka (9) ćerku kara, snaši *prigovara*. Mlad može, *star* mora *umrijeti*. Ko izgubi sram ljudski, *izgubi* strah (10) *Božji*.

Ne lipši magarče, dok trava *ne naraste*. Dok se čovjek dima *ne nadimi*, ne može se vatra nagrijati. (11) Bolje je ne početi, nego *ne dovršiti*. Rđa se zlata *ne prima*. Niko nikoga ne može osramotiti, (12) dok se sam *ne* osramoti. Kud vojska prolazi, tu se trava *ne nalazi*.

2. Junačka mati prva *zaplače*. Nepravedno tecivo na treće koljeno *ne slazi*. I od (14) brojena vuk *ukrade*. Nije mi žao, da mi je miš preko brka prešao, nego da je drugima (15) *put ukazao*. Koji se kamen često premeće, ne će mahovinom *obrasti*. Ko zlo čini, (16) neka se dobru *ne nada*. *Istražni* sudac. Ostavinska *rasprava*.

Podmuklo pseto najprije će *ujesti*. (17) Potajni ugljen najgore *opeče*. Kovač ima zato klijeste, da ruku *ne žeže*.

Nije toliko dug (18) dan, da ga noć *ne stigne*. Ne niči, gdje te *ne siju*. Igla, ako i kroz zlato prođe, gola *izide*. (17) Prut, dok je mlad, valja ga *svijati*.

Jaka rijeka sve što dohodi na dilje, to *ishodi* na šire, (20) a nejaka se *izgubi*. Kad ko vele govori, to se *izgovori*. Molbi valja *priklopiti* sve (21) potrebne *priloge*. Nagoda je *sklopljena*. Ri-
(44.) mljani su Kartagu posve *razorili*, *uništili*. I nehote (1) čovjek vrat *ulomi*. Mrtva usta *ne govore*.

Dvorila kuna vuka, ter *izgubila* kožuhe. Mnogo (2) dobija, koji svašta *ne kupuje*. Ko žali klinac, *izgubi* potkovu. — Sit gladnu *ne vjeruje*.

§ 46. Složene središnje pokrate.

Složene središnje pokrate sastoje od predstavka i osnovnog samoglasnika riječi sa predstavkom složene. Predstavak piše se na liniji, a samoglasnik nad predstavkom ili nad linijom do njega. — Primjeri (toč. 38.):

Svagdje teže *preteže*. Zaludu je začina, gdje nije *načina*. Svak po svom *načinu*, a magarac po starinski. (5) Zemun leži na *utoku* Save u *Dunav*. Ne zovi zlo, jer i samo *dohodi*. Od Adama svak (6) *ishodi*. Iz *istoka* sunce *istječe*. Konflikt je *neizbježiv*.

Gdje je konac najtanji, tu se najprije *pretrgne*. (7) Iz svakoga panja ne može se svetac *istesati*. Jedno se goloj, a drugo *sijedoj* bradi *pristoji*. Ko se ljudi (8) ne stidi, ni Boga se *ne boji*.

§ 47. Složene dočetne pokrate.

Složene dočetne pokrate sastoje: od predstavka i dočetka riječi s predstavkom složene, od predstavka i ličnog ili padežnog nastavka kod riječi korjenitih, i napokon od predstavka i nastavka riječi izvedenih. Predstavak piše se na liniji, a dočetna pokrata nad predstavkom ili nad linijom do predstavka. — Primjeri (toč. 39.):

1. Sijeda je kosa *nakit starosti*. *Običaj* je druga *narav*. Štednja je prava *dobit*.

2. Iver *ne* ide daleko od klade. Ko za tuđom vunom *pođe*, sam ostrižen *kući dođe*. (12) Komu se mačka ulagiva, onoga i *ogrebe*. Mnogo puta najbolji plivač *utone*. Nije zime, dok (13) Božić ne mine. Zimnje sunce, koje dockan *izađe*, a rano *zađe*. Jedno misli, tko (14) kupuje, a drugo, koji *prodaje*. Kad je tica u noktima sokolu, mučno *uteče*, i kad *uteče*, (15) ne otide zdravo. Ne boj se groma, koji munje *ne pretječe*. Nijedno zlo samo *ne dođe*. (16) Koga ne svrbi, nek se *ne* češe. Jedna *kuća* sela *ne čini*. Ko se ovcom *učini*, kurjaci ga (17) *izjedu*. Mnogo zrno gomilu *načini*. Mantija *ne čini* kaluđera. Od ošljega repa *ne* pravi *se* (18) sito. Ko se dima *ne nadimi*, taj se ognja *ne nagrija*. Misliš li me mrtva požaliti, *požali* me, dok (19) sam u životu. Ko s vragom tikve sadi, o glavu mu se *razbijaju*. Jakoj mišici svak strijele (20) *dodava*. Razlog *zakonom*, a *zakon* svijetom *vlada*. Stavi *ruku* na *srce* i *pogledaj* na Boga. Ko mnogo (21) *zahtijeva*, malo mu (47.)
se daje. Ni svaki oblak *ne daždi*. Jednoga galija *ne čeka*. Slatka riječ i gvozdena (1) vrata *otvara*, *otvora*, *otvori*, *razbija*, *razbije*. Lažac i skupac lasno se *pogode*.

3. Ko ti velik dar daje, on gleda i veliko *uzdarje*. *Povjesnica* je *učiteljica* života. Ko kupuje, (3) što ne treba, *prodavat* će i ono, što mu treba. I malahan *zalogaj* kadgod prisjedne. Jedni su (4) posijali, drugi će *požnjeti*. Kakva starješina, takva i sva *općina*. Oči *nemoćne* zrak sunčani *ne podnose*. (5) Ne budi svakomu loncu *zaklopac*.

§ 48. Složene mješovite pokrate.

Složene mješovite pokrate sastoje od predstavka i središnjo-dočetnih pokrata. Predstavak piše se na liniji, oba *a* nad predstavkom ili nad linijom do predstavka, a nastavci pod linijom do predstavka. — Primjeri (toč. 40.):

1. Po drugi put se lisica *ne hvata* u gvožđe. Što misli duga *ne plaća*. *Kaplja* kaplje u kabao i (8) *nakapa* pun *kabao*. Nijedna rijeka natrag se *ne vraća*. Jakoj mišici svak strijele *dodava*. Od (9) prvoga udarca dub *ne pada*. Riba se u vodi *ne pogađa*. Kiša *pada* kapljicama, a *napada* (10) *lokvicama*. Ko drži za perčin, *udara* kud hoće.

2. Ko jedamput slaže, drugi put mu se *ne vjeruje*, ako i istinu kaže. Ko svakoga sluša, zlo *čini*, ko (12) nikoga *ne sluša*, još gore. Jedna šugava ovca cijelo stado *ošuga*. Ko se drži pravice, (13) on *ne može* kravice. Ko se duga *ne oduži*, taj se tuge *ne otuži*. Ko hoće, da ga drugi ljudi (14) poštuju, valja najprije sam da se *poštuje*. *Ne trebuje* svakoj riječi odgovora. Kad zla sreća (15) spi, ti je *ne budi*. Lašcu se ni *istina ne* vjeruje. *Poslušnost* je prva *dužnost* djece. *Područje* (16) prirodnih nauka raste i širi se neprestano.

§ 49. Složenice.

Sa imenicama, pridjevima, zamjenicama ili glagolima složene riječi pokraćuju se kao i one sa predstavcima složene: prva riječ kao i predstavak ispisuje, a druga pokraćuje. Ali može se se riječ kao i predstavak ispisuje, a druga pokraćuje. Ali može se i prva riječ pokratiti, a druga ispisati, ili se mogu, ako i rijetko, i obje riječi pokratiti, naročito ako je jedna od njih samoznakom. — Primjeri (toč. 41.):

Austro-Ugarska je najveća *srednjoevropska država*. Komu vašar kapu kupuje, on *gologlav ide*. *Prijedlog* (19) bijaše *jednoglasno primljen*. Veća glava više *glavobolje*. Stari Rimljani bijahu *ratoboran* narod. Slon je (20) najveća *četveronožna životinja*. Dijamant je *najdragocjeniji* kamen. *Poljodjelstvo* je *temelj*
(48.) *blagostanja narodnoga*. (21) Obale *Francuske* oplakuju dva mora: Atlantski ocean i *Sredozemno* more. *Vitoroga* i *svilоruna* stada. *Jezikoslovni*- (1) *prirodoslovni*, *Carigrad-Beograd-Petrograd*, *Vukovar-Bjelovar-Daruvar*, *blagdan-Bogdan*, *ispičutura*, (2) *raspikuća*, *paun-pero*, *rimokatolik*-rimokatolički, *starodrevan*, *crno-žut*, *tamnomodar*, *jugoistok*-jugoistočni, *sjeverozapad*-sjeverozapadni, *sjeveroistok*-sjeveroistočni, (3) *nadžakbaba*, *divokoza*, *sitnogorica*, *crnogorica*, *starosjedioc*, *staroselac*, *Crnagora*, *Crnogorac-crnogorski*, *glasonoša*, (4) *mišolovka*, *puškomet*, *rukopis*, *sjenokoša*, *stramputica*, *suncokret*, *uholaža*, *kolovođa*, *gologlav*, (5) *tvrdoglav*, *goropadan*, *kažiput*, *dobročinstvo*, *dragovoljno*, *blagoslov*, *prekomorski*, *životopis*, *pravoslavni*, *raznovrstan*.

§ 50. Tuđice.

Tuđice pokraćuju se po istim načelima kao i domaće riječi. Najzgodnije su za kraćenje složene izvedene riječi, za koje ponajviše dostaje sam predstavak i nastavak, zatim proste izvedene riječi, a najmanje su prikladne za rečenično kraćenje proste korjenite riječi. Korjenite tuđice rijetko se krate, i kad se krate, pokraćuju se ponajviše dočetkom, rijetko početkom, a gotovo nikada sredinom riječi. Ali kadšto se mogu i protiv pravila nastavci neposredno nadovezati na predstavke, ili složene riječi kratiti kao proste bez predstavka, ili opet proste izvedene riječi kao da su složene, smatrajući prvi slog predstavkom, a drugi početkom osnove, budući da kod tuđicâ i onako nije svaki put lako pogoditi, da li je koja riječ prosta ili složena.

§ 51. Tuđice složene.

Primjeri (toč. 42.):

1. *Pokrate sa predstavkom i nastavkom: a) Abnormalan, abnormalnost; advokat, advokatura; amelioracija, ameliorirati; analogija, analogno; antecedens, praecedens;* (8) *antipatija; anticipirati, anticipando; antagonizam; apstinencija; degeneracija, degenerirati* = *demoralizacija, demoralizirati; dispozicija, disponirati; dijametralan,* (9) *entuzijazam, entuzijazmirati; epidemija, epidemičan, epidemički; eksponirati, eksponiran; ekstravagantan, ekstravagancija; ekscerpt*=*ekstrakt; ekscedent,* (10) *indignacija, indigniran, indignirati; inventar, inventaran, inventirati; kategorija, kategoričan; kontinuitet; koncesija, koncesionar; komentar;* (11) *obligatan, obligacija, obligatoran; okcidentalan; procedura* = *profesura, progresivan; protekcija* = *progresija, protežirati, protektor* = *profesor, protektorat; redakcija,* (12) *redaktor; supstancija, supstancijalan.*

b) Denuncijacija, denuncijant, denuncirati; ekskluzivan, ekskluzivnost; industrija, industrijalan; insult, insultirati; (14) *introdukcija; komuna, komunalan, komunizam; konfuzija, konfuzan; konjunktura; opstrukcija, opstruirati; produkcija,* (15) *producent, producirati.*

c) Apodiktičan; apostrof, apostrofirati; apstrakcija, apstraktan, apstrahirati, in abstracto; indispozicija, indisponiran, (17) *inkompatibilitet; intenzivan, intenzivnost.*

2. *Pokrate sa predstavkom, nastavkom i početkom osnove: Anarhija, anarhist, anarhizam; anomalija; anoniman, anonimnost; amortizacija, amortizirati; asocijacija,* (19) *asocijirati; asisten-*

cija, asistirati, asistent = *asimilacija, asimilirati; arondacija, arondirati; demonstracija, demonstrirati, demonstrant; ilustracija, ilustrirati,* (20) *ilustrovani; korespondencija, korespondirati, korespondent; konsekventan, konsekvencija; konservativac, konservati-*
(49.) *van; komisar,* (21) *komisionar, komisarijat; kompetentan, kompetencija, kompaciscent; koncentracija, koncentričan; rekomandacija, rekomandirati;* (1) *rehabilitacija, rehabilitirati; simptom, simptomatičan; insinuacija, insinuirati; eventualan, eventualnost, eventualitet;* (2) *indiferentan, indiferencija; infalibilitet; intencija, instancija; komunikacija, komunicirati; kontrahent, kontrahirati.*

3. *Pokrate sa predstavkom i početkom osnove: Aklamacija, aklamirati; analiza, analizirati; adjunkt; aklimatizacija, aklimatizirati; anulirati; a priori, a posteriori,* (4) *apsorpcija, apsorbirati; desorganizacija, desorganizirati; evolucija, revolucija, resolucija; definitivno, definicija, definirati, definitivan,* (5) *eminentno; disputacija, disputirati; eksproprijacija, eksproprijirati; erupcija, eruptivan; eksponirati,* (6) *eksponiran; evidencija, evidentan; hipoteka* = *hipoteza, hipotetičan, hipotekaran.*

4. *Pokrate sa predstavkom i sredinom ili sa predstavkom, sredinom i dočetkom: Engagement* = *aparat; dijalog, katalog; ekstaza; eksces, proces, kongres; kontrakt; parafraza;* (8) *reklama; transport, transportirati; kolaudacija, kolaudirati; antiteza.*

5. *Pokrate složenicâ: a) sa početkom prve i završetkom druge riječi: Alternativa, alternativan; alarmirati; alegorija, alegoričan; alfabet, analfabet; alteracija, alterirati;* (10) *atmosfera, atmosferski; artefakt, petrefakt; certifikat; autodidakt; falsifikat; fruktifikacija, fruktificirati; legitiman,* (11) *legitimacija, legitimirati; manometar, barometar, termometar; manifestacija, manifestirati, manifest; manuskript; melankolija,* (12) *melankoličan; metropola, metropolit; munificencija, munificentan; panslavizam, panslavist; rektifikacija, rektificirati;* (13) *registratura, registrirati; satisfakcija; semestar; manipulacija, manipulirati; manufaktura, manufakturni; agrikultura, agrikulturni; pacifikacija, pacifikator, pacificirati.*

b) sa početkom prve i početkom druge riječi: Aristokrat, aristokracija, aristokratski, demokrat, demokracija, demokratski, birokrat, (16) *birokracija, birokratski, autokrat, autokracija, autokratski; filantrop, filantropija; mizantrop, mizantropija; fizionomija.*

c) sa početkom prve i sredinom druge riječi: Demagog, demagogija; geograf, geografija, geografski; stenogram, stenografija, stenografski, telegram, (19) *telegrafija, telegrafski; monolog* = *monopol* = *monoton, filolog, teolog, filologija, teologija; monogram.*

d) sa dočetkom prve i druge ili samo druge riječi: Biblioteka, bibliotekar; bankrot; paralela, paralelan.

e) sa početkom prve riječi: Ekonomija, ekonomičan, ekonomski.

§ 52. Tuđice izvedene.

Primjeri (toč. 43.):

1. *Pokrate sa početkom riječi i nastavkom: a) Agent, agentura, agencija; agitacija, agitirati, agitator; despocija, despotičan, despotizam; diktator* = *direktor,* (2) *diktatura, direkcija; dotacija, dotirati; egzemplar; garancija, garantirati; fragment; generalizacija, generalizirati; horizont, horizontalan;* (3) *karikatura, karikirati; kurator, kuratela; lokalizacija, lokalizirati, lokacija; materija, materijalan; tendencija, tendenciozan;* (4) *oficijelan, oficiozan; oportun, oportunitet; sekvestar, sekvestracija; senzacija.* (50.)

b) Aritmetika, aritmetički; centrum, centralan, centrifugalan, centripetalan; diskretan, diskrecija, indiskretan, (6) *indiskrecija; elasticitet, elastičan; ekstrem, ekstreman, ekstremnost, ekstremitet; fakultet, fakultativan;* (7) *fatalan, fatalizam, fatalističan; fanatizam, fanatičan; fantazija, fantastičan; federalizam, federativan, federalističan,* (8) *konfederacija; identitet, identičan, identičnost; intrigua, intrigan, intrigirati; katastar, katastralan,* (9) *katastralna općina; katolik, katolički, katolicizam; kontumacija, kontumacirati; kuriozitet, kuriozum; prioritet,* (10) *prioritetni; realan, realizam, realist, realitet, realnost; rentabilitet; sarkazam, sarkastičan.*

c) Cirkulacija, cirkular, cirkulirati; kalkulacija, kalkulirati; kapitulacija, kapitulirati; opskuran; (12) *postulat, popularan, popularnost, popularitet, populacija; regula, regulacija, regulirati; titulatura, titulirati.*

d) Audijencija, auditor; epoha, epohalan; funkcija, funkcionalan; forma, formalan, (14) *format, formalitet, formalnost, u formalnom pogledu, informacija, informativan, reforma, reformirati; in flagranti; Amerika,* (15) *američki, amerikanski, valuta, regulacija valute.*

2. *Pokrate završetkom riječi:* Bomb*ast*, bomb*astičan*; cit*at*; trib*ut*; del*ikt*; dece*nij*, dece*nium*; ap*el*, ap*elacija*, ap*elativan*, ap*elirati*; divid*enda*; (17) fen*omen*, fen*omenalan*; fis*kus*; gen*ij*, gen*ius*; ide*ja*, id*ealan*, id*ealizam*; kapit*al*, kapit*alan*, kapit*alist*; kar*akter*, (18) kar*akteran*, karakter*ističan*, karakter*isati*, karakter*izirati*; kal*amitet*; kap*acitet*; kolo*nija*, kolo*nizacija*, kolo*nizirati*; kandi*dat*, kandi*datura*, kandi*dirati*; (19) kabi*net*, kabi*netski*, kabi*netska* *kancelarija*; kvad*rat*; kred*it*, kred*itni*; kult*ura*, kult*urni*; met*oda*, met*odičan*; mete*or*; (20) pat*ent*; mot*iv*, mot*ivacija*; mor*al*, mor*alan*, mor*alnost*; mort*alitet*; mand*ant*; pap*ir*; part*ija*; pa-
(51.) *rola* = *škola*; protok*ol*, protok*olirati*, (21) protok*olaran*, protok*oliran*; per*ioda*, per*iodički*, per*iodičan*; palij*ativan*, palij*ativno* sred*stvo*; pa*ušal*, pa*ušalovati*; situ*acija*, sit*uirati*, (1) sit*uiran*; pri*vatan*; stud*ij*; stat*istika*, stat*istički*, stat*ističan*; teo*rija*, teo*retički*, teo*retičan*; ter*min*.

§ 53. Kraćenje znakovima nesustavnim.

U saborskoj stenografskoj praksi ne upotrebljavaju se osim točke i zareza drugi razgoci kao takovi, stoga se mogu zgodno upotrijebiti kao pokrate za mnoge riječi. Tako znače:

1. Uzvičnik — poznate i uobičajene naslove pojedinih lica ili zborova kao: mnogo poštovani gospodin, vele štovana gospodo, visoki sabore, slavni zbore; u dopisivanju: dragi prijatelju i t. d.

2. Dvije točke — glagole, iza kojih dolaze kao: govoriti, kazati, reći, glasiti i t. d. u svim oblicima.

3. Upitnik — riječi izvedene od korijena glagola *pitati* kao: pitanje, pitam, pita se, upitati i t. d.

4. Znak jednakosti — riječi i rečenice, koje se ponavljaju; ako se više riječi ponavlja, uzima se znak jednakosti nešto dulji.

5. Znak nejednakosti — opreku ili negaciju.

6. Matematički znakovi: plus — minus — izraze: više — manje, većina, manjina, majoritet, minoritet, povećati, povećanje, umanjiti, umanjenje i t. d.

7. Stanka — poznate rečenice kao poslovice i citate, u kojima se samo prve riječi zabilježe, a ostale se nadomiještaju stankom. — Primjeri (toč. 44.):

1. Radi, pa ću ti i ja pomoći, veli *Gospodin* Bog. Tako mi prijatne bile molitve ka *Gospodu* Bogu. (4) S velikom *gospodom* nije dobro trešnje jesti. S moga brata Nikole mrzim i na *svetoga* Nikolu. (5) Hajde s đavolom, rekao nekakav čovjek drugome, a ovaj mu odgovori: A ti, *brate*, s Bogom; pa gdje se sreli, (6) tu se promijenili! Po što bi se poturčio, Marko? pitao turski car Marka Kraljevića, a on mu odgovorio: (7) Za inat, *čestiti care*. Nekakav kaluđer kazao igumanu, koji je pred smrt naricao, što će manastir bez (8) njega: Putuj ti, *oče igumane*, a ne brini se za manastir.

2. Kakav čovjek, tako i *zbori*. Ko *besjedi*, što hoće, mora slušati, što ne će. Koja se ne *reče*, ona se ne čuje. (10) Ko mudro muči, lijepo *govori*. Najprije skoči, pa onda *reci:* hop. Lasno je *zboriti*, ali je teško govoriti. (11) Sastalo se zlo i gore, da se malo poraz*govore*. Hitar budi što čuti, a tih *govoriti*. Čovjek se po *riječi* poznaje.

3. Ko mnogo *pita*, malo mu se daje. Kad Bog daje, ne *pita*, čiji si sin. Ko *pita*, (13) rad ne daje. Komu se više da, od toga se i više *pita*. Kakvo *pitanje*, takav odgovor. Po *pitanju* u Carigrad. (14) Lakše je vjerovati nego ići te *pitati*. *Pitat će* starost, gdje ti je bila mladost.

4. Begovac je *begovac*, ako ne će imati ni novac; a magarac je *magarac*, ako će imati i zlatan (16) pokrovac. Kakav pozdrav, onakav i ot*pozdrav*. Ko ne drži brata za *brata*, on će tuđina za gospodara. (17) Ko se čuva, Bog ga *čuva*. Kud puklo, da puklo. Što rekoh, ne od*rekoh*. Šta ti (18) čini otac? — Klanja. — *Šta ti čini* mati? — Krsti se. — A *šta činiš* ti? — Ja stojim među njima, pa se (19) kamenim, kazalo je dijete, kojega je otac bio turskoga *zakona* a mati *hrišćanskoga*.

5. Ako ne će čovjek na napast, a ono *će napast na čovjeka*.
Ili loncem o kamen ili *kamenom o lonac*, teško (21) loncu svako- (52.)
jako. Kad je masla, nije brašna, a *kad je brašna, nije masla*. Kad magarac uz brdo ide, lagano (1) ide, a kad se okrene *niz brdo*, sve se premeće. Mala djeca mala briga, *velika djeca velika briga*. Koliko je nizbrdica, (2) toliko je *uzbrdica*. Gdje je sreća, tu je i *nesreća*.

6. Što čovjek *više* živi, *više* zna. Što pas *više* laje, *manje* ujeda. U hvališe svašta *više*. (4) Lajav što *više* laje, *manje* se mori. *Manje više* svak ima svoga vrana (vraga). Većina, manjina, majoritet, minoritet, povećati, povećanje, umanjiti, umanjenje.

7. Clara pacta, *boni amici*. Duobus li*tigantibus tertius gaudet*. De gustibus *non est disputandum*. Si non (7) è vero, è *ben trovato*. En mangeant *vient l' appétit*.

§ 54. Izostavljanje riječî.

Iz navedenih pravila o kraćenju rečenicâ razabire se, da se jedna ista riječ može pokratiti na više načina. Hoće li skoropisac u brzini govora odabrati svaki put najzgodniju pokratu, to ovisi o njegovoj vještini i poznavanju predmeta, o kom se radi.

Ali osim navedenih pokrata ima još jedno sredstvo, kojim skoropisac može da olakša i pospješi svoj posao, a to je izostavljanje čitavih riječi, kojima se može domisliti iz smisla rečenice kao i čitavoga govora.

Ovo izostavljanje čitavih riječi nije ništa drugo nego nasljedovanje običnoga govora. Za izostavljanje riječî u govoru ima dosta primjera u eliptičnim rečenicama. Na pr. u rečenici: *Duga bolest gotova smrt* ispala je spona *je*; u rečenici: *Oteto prokleto* ispale su spone i zamjenice: *Što je —, to je —;* u rečenici: *Jednu ali jedru* izostavljen je subjekt *ti* i predikat *reci* i objekt *riječ,* dakle sve glavne česti rečenice, pa opet se zna, što se hoće da kaže.

Kad dakle već obični govor ide za tim, da bude kraći i jedriji izostavljajući pojedine riječi, moći će ih izostavljati naumice u još većoj mjeri i skoropisac, kojemu je upravo stalo do toga, da mu pismo bude što kraće.

Izostaviti se mogu:

1. pomoćni glagoli, naročito spona;
2. povratna zamjenica uz povratne glagole;
3. zamjenice odnosne u svezi s pokaznima;
4. zamjenice lične;
5. zamjenice i riječi u potonjoj rečenici, koje se protežu na riječi u pređašnjoj ili se iz ove u onoj ponavljaju;
6. veznici: *i, da, nego* i *kao;*
7. prijedlozi ispred imenicâ;
8. imenice iza prijedloga i veznika *i* ili *ni,* pa onda iza prelaznih glagola kao njihovi objekti;
9. glagoli *ići, imati* i drugi.

Primjeri (toč. 45.):

1. Dug *je* zao drug. Zdravlje *je* najveće bogatstvo. San *je* laža, a Bog *je* istina. U laži (10) *su* kratke noge. Sebi oreš, sebi siješ, sebi vlačiš, sebi *ćeš* i žnjeti.

2. Sjetila *se* prelja kudjelje uoči nedjelje. Iz jutra *se* pozna, kakav *će biti* dan. Ko lasno vjeruje, (12) lasno *se* prevari. Ako znamo, gdje smo *se* rodili, ne znamo, gdje *ćemo* umrijeti.

3. Vidi onaj, *koji* vedri i oblači. Koga Bog miluje, *onoga* i kara. Koga tišti, *onaj* vrišti. (14) Ko kuca, *tomu se* otvara. Komu vašar kapu kupuje, *on* gologlav ide. Mnogo dobija *onaj,* koji svašta (15) ne kupuje. Teško onomu do smrti, *ko* se u zlo uprti. Tuđ nikada neka ne bude, *ko* svoj *biti* može. U koga *je* (16) pogača, *u toga* i nož. Čija sila, *onoga* i pravda.

4. Jedamput *mi je* mrijeti. Ko jedamput slaže, ne vjeruje *mu se,* ako i istinu kaže. Ko kupuje, *što* ne treba, prodavat *će* (18) i ono, *što mu* treba. Komu nije vijeka, nije *mu* lijeka. Misliš li me mrtva požaliti, požali *me,* dok *sam* u životu.

5. Da se za zelen bor uhvatim, *i on* bi *se* zelen osušio. Gdje koga tišti, *to on* najbolje (20) zna. Kad *se* prase naije, *ono* korito prevali. Ko ima obraza, dobro živi, *ko* nema, još bolje. (21) (53.)
Ko svakoga sluša, zlo čini, *ko* nikoga *ne sluša,* još gore. Ako znamo, što je bilo, ne znamo, *što će* biti. Gdje zub (1) boli, *tu* i jezik tiče. Gdje koga boli, *ondje se i* pipa. Kad mačke kod kuće nije, *onda se* miši vesele. (2) Kako posiješ, *onako ćeš i* požnjeti. Kako prostreš, *onako ćeš i* ležati. Kako udrobiš, *onako ćeš i* kusati. Koliko ljudi, (3) *toliko* ćudi. Kud vojska prolazi, *tu se* trava ne nalazi. Kud svi Turci, *tud* i ćelavi Mujo. (4) Svak *se* češe, *gdje ga* svrbi. Niti smo se zajedno rodili, *niti ćemo zajedno* umrijeti. Niti se zna, ko pije, *ni ko* plaća.

6. Kad *si* u kolu, valja *da* igraš. Ko *je* rad u starosti *da* otpočine, u mladosti valja *da se* (6) trudi. Ako svoj svoga i ne hrani, ali je teško onome, *ko ga* nema, *da ga* brani. Bliža je košulja *nego* (7) haljina. Bolje je ne obreći *nego* riječ ne držati. Bolje *je* umjeti *nego* imati. Jača *su* dvojica *nego* sam (8) Radojica. Konj *se* kroz dlaku ne hvali *nego kroz* brzinu. Volim, *da mi* zavide, *nego da me* žale. Vedra (9) noć *kao* riblje oko. Visi *kao* kaplja o listu.

7. Prazna *je* torba teža *od* pune. Prijatelj *se u* nevolji poznaje *kao* zlato *u* vatri. Svadili *se* vrapci *oko* tuđe (11) prohe. Starije *je* jutro *od* večera.

8. Daleko *kao* nebo od *zemlje.* Zavadio bi dva oka u *glavi.* Izići *će* djelo na *vidjelo.* Iz oka iz *boka.* (13) Jedva kraj s *krajem* sastavljam. Ko ne će brata za *brata, on će* tuđina *za* gospodara. Od glave do *pete.* Od (14) Poncija do *Pilata.* Od nemila do *nedraga.* Nema žita bez *kukolja.* Što pođe niz vodu, ne vrnu *se* uz *vodu.* (15) Šilo za *ognjilo.* S konja na *magarca.* Ide vrijeme, nosi *breme.* Trice i *kučine.* Tušta i *tama.* Smrt ne pazi (16) ni staro ni *mlado.* Ni kraja ni *konca.* Ni traga ni *glasa.*

9. *Doći će* sunce i pred naša vrata. Komu svijet kapu kroji, *on* bez *kape ide.* Kud otišla (18) sjekira, neka *ide* i držalje. Skup više plaća, lijen dalje *ide.* Svako zlo *ima* svoj ustuk. (19) U svakoj šali *ima* polovica zbilje. Zrela voćka sama *pada.* Ko lagano *ide,* dalje će *stići.* (20) Ako pravda ne pomože, krivda ne će *pomoći.* Kad najviše grmi, najmanje kiša *pada.* (21) Očima *valja* (54.)
više vjerovati *nego* ušima. I ćorava koka *nađe* zrno. Kad *ideš* vuku na čast, *povedi* pse uza se. (1) Kad čovjek tone, i za vrelo *se* gvožđe

hvata. Ko istinu gudi, gudalom *ga* po prstima *biju.* Sačuvaj *me,* (2) Bože, *od* prijateljâ, *od* neprijateljâ *čuvat ću se i* sam. Čovjek *će* sve za obraz *dati,* a obraza ni za što. Svaka šteta *uči* čovjeka pameti. (3) Koja kokoš mnogo kakoće, malo jaja *nosi.* Kud puklo da *puklo.* Rđav *je* onaj miš, *koji* (4) samo jednu rupu *ima.* Teško šutu s rogatim *bosti se.*

Čovjek i tičica.

Neki čovjek jednom uhvati tičicu, koja ga očarala svojom pjesmom.

— Što ću ti, reče mu tičica, u kavezu ti ne ću pjevati, a suviše (7) sam mala, da me pojedeš. Pusti me na slobodu, a ja ću ti dati tri savjeta, koji će ti biti beskrajno dragocjeni.

— Reci ih, pa (8) ću te pustiti, odgovori čovjek.

— Evo ti prvog: Ne teži, da postigneš ono, što ne možeš postići.

— Evo ti drugoga: Ne žali za onim, što ne možeš (9) povratiti. Evo ti posljednjega: Ne vjeruj u ono, što je nemoguće.

Čovjek je pusti govoreći mrzovoljno, da je on ovo znao i bez nje. (10)

— Vidiš, reče mu tičica, veoma si pogriješio, što si me pustio, jer ja imam u utrobi zrno bisera kao jaje, koje bi te za uvijek obogatilo. (11)

Čovjek se naljuti, pokuša svim mogućim sredstvima, da opet uhvati ticu, ali ona mu lako umače i kad ga vidi umorna, reče mu:

— Evo (12) vidiš, da ti je bio potreban moj prvi savjet; ne možeš me uhvatiti, nemoj me dakle ni hvatati.

Čovjek sjedne ispod drveta, na kojem je bila tica i (13) poče u očajanju plakati i sebi čupati kosu.

— Evo vidiš, da ti je i drugi moj savjet koristan, reče tica. Uzalud jadikuješ (14) žaleći za onim, što ne možeš da dohvatiš. A što se tiče trećega, da si ga bio razumio, ne bi pretrpio toliki umor i tugu. Kako (15) mogu ja da imam u utrobi zrno bisera koliko jaje, kad ja cijela nijesam tolika?

Rekavši ovo tica odleti ostavivši čovjeka (16) posramljena.

Dodatak.

---

§ 55. Saborske skratice.

Mnoge pokrate, osnovane na kraćenju rečenicâ čestim ponavljanjem, poprimile su stalan oblik i upotrebljavaju se u stenografskoj praksi kao samoznaci. To su saborske i druge skoropisne skratice, koje se razlikuju od samoznakâ time, što kao i ostale slobodne pokrate nijesu obvezatne, a od slobodnih pokrata razlikuju se opet time, što imadu kao i samoznaci svoje stalno značenje, koje ne mijenjaju, i što nijesu uvijek građene po svim pravilima, koja vrijede za kraćenje rečenicâ.

Najobičnije saborske i skoropisne skratice jesu: — Primjeri (toč. 46.):

Administracija, administrativan; adresa, adresni; amendement; apsolutan, apsolutizam, apsolutistički, apsolutističan, argument, argumentacija, argumentirati; (19) autonomija, autonoman; autoritet, autoritativan, autentičan; bilježnik, bilježnički; budget, budgetni, budgetarni; Bosna i Hercegovina; (20) carevinsko vijeće; centrala, centralan, centralizacija, centraličan, centralistički, centralizam, centralizirati, decentralizacija, decentralizirati; (21) civilan, civilizacija, civilizatoran, (55.)
civilizovan; činovnik, činovnički, činovništvo; članak, zakonski članak; Dalmacija, dalmatinski; debata, (1) generalna debata, specijalna debata; delegat, delegacija, delegacije; deficit; deputacija, regnikolarna deputacija; dinastija, dinastički; diplomat, diplomacija, (2) diplomatički, diploma; disciplina, disciplinaran; diskusija, diskutirati; dnevni red, na dnevni red = na dnevnom redu; držati; država, državni, (3) državljanstvo, državnički, državljanin, državno pravo, državnopravni; dualizam, dualistički; Englez, Engleska; extraordinarium; (4) financije, financijalni, financijalno ravnateljstvo; Francuz, Francuska, francuski; formula, formulirati, formular; građanin, građanski; (5) imovna općina; individuum, individualan, individualnost, individualitet, individualizirati; inici-

jativa, inicijativan; inteligentan, (6) inteligencija; interpela-
cija, interpelant, interpelirati; internacionalan; investicije, in
vesticionalan, investicionalna zaklada; Italija, talijanski; iz-
bor, (7) izborna listina, izborni red, izborni kotar, izbornik;
ispravak; izvješće, izvjestitelj, izvjestiteljski, izvještaj; Jugo-
slaven, jugoslavenski; (8) juridički, jurisdikcija; konstitucija,
konstitucionalan, konstitucionalizam, konstituiranje, konstitui-
rati; kotarski sud, (9) kotarska oblast, kotarski predstojnik;
legislacija, legislativan, legislativa; liberalizam, liberalan, li-
beralac; ministar, ministarstvo, (10) ministerijalan, ministarski,
ministar za bogoštovlje i nastavu, ministar financijâ, ministar
rata, ministar za poljodjelstvo, ministar za trgovinu, ministar unu-
tarnjih posala, ministar izvanjskih posala, ministar za zemalj-
sku obranu, (11) ministarstvo za bogoštovlje i nastavu, mini-
starstvo financijâ, ministarstvo za pravosuđe, ministarstvo rata,
ministarstvo za trgovinu, ministarstvo za poljodjelstvo, mini-
starstvo unutarnjih posala, ministarstvo izvanjskih posala, (12)
zajedničko ministarstvo, zajednički ministar, hrvatski ministar,
ministar za Hrvatsku i Slavoniju, ministarstvo za zemaljsku
obranu; monarhija, monarh, austro-ugarska monarhija, (13)
načelo, načelni, načelnik; nagoda, nagodbeni; nacionalan, na-
cionalitet, nacionalna ekonomija; neutralan, (14) neutralnost;
narodno gospodarstvo, narodnogospodarstveni; narodni zastu-
pnik, narodno zastupstvo, narodnosni, narodnost, međunarodni;
Njemačka, njemački; (15) Njegova preuzvišenost; Njegovo Ve-
ličanstvo, Njegovo ces. kr. apostolsko Veličanstvo; objekt,
objektivan, objektivnost, subjekt, subjektivan, subjektivnost; (16)
odbor, odbora, odboru, odborom, odbornik, odborski, odbor ad
hoc, kraljevinski odbor, odbor za proračun i rasudbu zemaljskih
računa; (17) odbor za unutarnju zemaljsku upravu, odbor za
narodno gospodarstvo, odbor za bogoštovlje i nastavu, odbor za
peticije i pritužbe, odbor za verifikaciju, peticionalni odbor, ve-
rifikacionalni odbor; obračun; (18) oporba, oporben = opozi-
cija, opozicionalan; organizam, organizacija, organizirati, or-
ganizovati, organizovanje, reorganizacija, (19) reorganizirati;
octroi, oktroirati; osnova, osnovati; paragraf; patriotizam, pa-
triotičan, patriotički, (20) patriot; podloga, potpora, državna
potpora, potpredsjednik, podžupan; politika, politički, politi-
(56.) čan; policija, policajni, (21) pravo, pravni, pravnik, pravnički,
pravomoćan, po pravu i pravici; prijedlog, predmet, predstavka,
predstojnik, protuprijedlog, predstojnik odjela za bogoštovlje i na-
stavu, predstojnik odjela za pravosuđe, (1) predstojnik odjela za

unutarnje poslove, predlagatelj; princip, principijelan; program, proračun, proračunski odbor; protukandidat, protuslovlje; ravnopravan, (2) ravnopravnost, ravnodušan, ravnodušnost; radikalan, radikalizam; razlog, rasprava, razred; republika, republikanski; reskript, (3) previšnji reskript; reprezentativan, reprezentacija; sabor, sabornica, saborski, saborisati, saborovati, saborski bilježnik, saborski predsjednik, saborski poslovnik, (4) ugarski sabor, zajednički sabor; sankcija, sankcioniran, sankcionirati, pragmatička sankcija; sistem, sistematičan, sistemizirati, sistemizovati, sistemizovan; (5) skupština, glavna skupština; sloboda štampe, sloboda udruživanja, oslobođenje; socijalan, socijalizam, socijalistički, socijaldemokrat, (6) socijalna demokracija; specifičan, specijalan; stečaj, stečajna masa; stol sedmorice, sudbeni stol, banski stol; supremacija; (7) služba, službeni; sustav, sustavan, sustavnost; tangenta, tangentni; temelj, temeljni, temeljit, utemeljiti; (8) trgovački, trgovačka komora, trgovačko-obrtnički; trošak, troškovi, troškovnik; tuzemstvo, inozemstvo; uspjeh, uspješan, (9) ustav, ustavan, ustavnost; ustanova, ustanovljenje, ustanovljen; universitet, universa, universalan, universalnost, (10) ujedinjenje, ujediniti; uprava, upravni, upravitelj; ured, ureda radi, uredovni, uredništvo; većina, (11) veliki župan; zakon, zakonit, zakonitost, nezakonit, nezakonitost, zakonodavstvo, zakonodavac, zakonodavni; zaključak, zaključiti; zastupnik, zastupstvo; (12) zemlja, zemaljski, zemaljska vlada; život, životni, životinja, životopis, živio! željeznica, državna željeznica, južna željeznica, željeznički; (13) županija, županijski, županijska skupština; žurnal, žurnalist, žurnalistika.

Govor

saborskoga predsjednika dra. Bogdana Medakovića, izrečen u III. sjednici sabora kraljevinâ Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držanoj dne 14. svibnja 1906.

Visoki sabore! S osjećajem duboke zahvalnosti primam ovaj izbor, a u ime svojih drugova i bilježnikâ i kvestora zahvaljujem također visokomu saboru. (16) (Živio!)

Neka mi bude dopušteno prije svega, da u ime sabora kažem: Hvala našemu poštovanomu starini, koji je ovako skladno rukovodio naš (17) posao dosada, onomu dičnomu patriciju riječkomu, koji je simpatičnom, ali usto snažnom i značajnom

pojavom svojom (18) dao ovomu našemu saboru u prvom njegovom početku onako divno obilježje. (Živio Barčić! Pljesak.)

Slobodan sam (19) predložiti, da vis. sabor ovu našu zahvalnost stavi u zapisnik. (Živio! Tako je!)

Visoki sabore! Stupajući na ovo mjesto ne pitam, da li imam dosta snage, (20) dosta sposobnosti za ovaj zadatak, koji me čeka. Ali znam, da me je ovamo dovelo povjerenje, da me je dovela volja narodnoga predstavništva, a — smijem reći —
(57 i volja naroda. (21) (Tako je! Pljesak.)

To mi daje hrabrosti, da stanem ovamo, to će mi dati snage, da ustrajem na tom mjestu sve dotle, dok me ovo povjerenje pratilo bude. (Živio!) (1)

A znam dobro, kakvo je značenje ovoga zadatka i položaja. Biti objektivan, odgurnuti od sebe sve stranačke obzire, (2) zatomiti na ovom mjestu sve, što je individualno, a imati pred očima samo svetost ovoga zadatka i podati se sasvim njemu, — to je (3) lako svakomu, ko ima i osjeća u sebi ponosa, svijesti i savjesti. (Tako je!) Biti u ovom svetilištu narodnom zatočnikom (4) slobode, slobodne riječi, slobodnoga raspravljanja, zatočnikom slobode, bez koje nema života ni narodu ni predstavništvu njegovom — i to nije teško (5) onome, koji i sam gine za slobodom. (Živio! Pljesak.) Ali ima i težine, a evo u ovom je. Ja stupam na ovo (6) mjesto u času, kad za naš narod, kad za našu otadžbinu, kad za Hrvatsku nastaje novo, ako Bog da, sretnije doba. (Pljesak.)

Dok nema ustavne (7) slobode, ustavnoga života, dok parlamenat, koji treba da je nosioc željâ i volje naroda, dok parlamenat, koji treba da daje pravac životu (8) narodnom, dok parlamenat nije to, već samo plašt, pod kojim se skriva samovolja vlastodržaca, donde i njegov predsjednik nije ništa drugo nego figura, igračka (9) u jačim rukama. (Tako je. Živio!)

Naš narod čekao je i vapio dugo za postulatima ustavnosti i ustavne slobode. I čekao (10) bi još možebiti dugo i dugo, dok ne bi ovladao očaj, ovladala apatija, ovladao marazam.

Ali u dobri čas javile su se nove prilike oko nas i (11) za nas. Naš narod je te prilike uočio i osjetio, da je došao čas, gdje se kaže: sad ili nikada! — te je pribrao i napregao sve sile (12) i svladao sve prepone, za koje je mislio da se ne mogu svladati. (Pljesak. Živio!)

I tako vidimo ovaj pokret, a s njim i ovaj preokret. (13) A ovaj preokret znači preokret na bolje.

I naš će se sabor snaći u drugim prilikama, u drugom položaju, a ja držim, da će njegovi putevi biti slobodniji, (14) nego što su ikada dosada bili. — Najdraži zalog vidimo u tom, što su ustavne reforme, koje su uslov snažnoga, pravilnoga, slobodnoga života, (15) za kojim je naš narod tako dugo vapio, a za koji mjerodavni faktor tako rekuć do jučer nijesu imali razumijevanja, što su te ustavne reforme u previšnjem reskriptu, kojim je ovaj sabor (16) otvoren, našle sankciju Nj. Veličanstva, našega premilostivoga kralja.

A daljni zalog mislim da možemo vidjeti u tom, što je naš narod ovom prilikom, (17) u ovom preokretu osjetio, u čemu je snaga, u čemu je spas.

Snaga naše otadžbine ne leži samo u historičkom pravu, u (18) priznanom državnom položaju, ne leži u geografskom divnom i značajnom položaju na obalama Jadranskoga mora, na Savi i (19) Dunavu, već snaga leži u homogenosti njenoga pučanstva.

Da se ta snaga održi, mora ovladati osjećaj, da će sinovima njezinim (20) Hrvatima i Srbima, ako nam je suđena ljepša budućnost, da će ta budućnost biti jednima i drugima ista.

I kao što smo vidjeli, ovaj osjećaj (21) ovladao je našim 58.)
narodom i on je doista najjači pokretač onome, što je u posljednje doba narod izveo. (Tako je; bez sloge nikada ništa.) (1)

A imamo u ovom pokretu još jednu pojavu, a ta je, da se je vidjelo, da u našem narodu prevlađuje pravilno shvaćanje (2) našega odnošaja prema Ugarskoj i madžarskomu narodu.

Lahor slobode raspršio je mnoge predrasude, mnogo nepovjerenje, a pod tim znamenjem ulazimo (3) i mi i oni u nov život.

Visoki sabore! Pod sretnim auspicijama počinje naš sabor svoj rad. Velik je zadatak, velik posao, (4) koji je našemu saboru namijenilo Nj. Veličanstvo, naš premilostivi kralj; veliki je zadatak, koji od našega sabora očekuje naš narod. Pristupimo tomu (5) zadatku, pristupimo tomu poslu sa željom, da odgovorimo intencijama Nj. Veličanstva kralja, pristupimo s oduševljenjem, koje u nama izazivlje probuđena (6) svijest naroda i povjerenje narodno, pristupimo vjerom i nadom u Boga. (Živio! Pljesak.)

Visoki sabore! Ovim proglasujem ovaj sabor (7) po zakonu konstituiranim, te ću propisanim putem konstituiranje njegovo Nj. Veličanstvu kralju do znanja staviti.

I. ISPISIVANJE RIJEČI.

1. Pismena.

1.) = a, = e, = i, = o, = u; = k, = l, = lj, = n, = r, = s.

2.) = b, = c, = d, = g, = j, = m, = nj, = p, = v, = z.

3.) = č, = ć, = dž, = đ, = f, = h, = š, = t, = ž.

2. Samoglasno E.

1.)

2.)

3. Samoglasno A.

1.)

2.)

4. Samoglasno O.

1.)

2.)

Prim.

5. Samoglasno I.

1.a)

1.b)

1.c)

2.a)

2.b)

6. Samoglasno U.

1.a)

1. b.)

1. c.)

2. a.)

Prim. 1.)

2. b.)

Prim. 2.)

7. Glasovi Ije-Je-J.

1.)

2.)

3.)

Prim.

8. Samoglasno R.

VJEŽBA 1.

—

9. Spajanje.

1.)

2.)

3.)

VJEŽBA 2.

10. Spletanje.

1.)

2.)

3.)

4.)

VJEŽBA 3.

11. Suživanje.

2.)

VJEŽBA 4.

12. Neposredno vezivanje umjesto posrednoga.

VJEŽBA 5.

13. Izostavljanje glasova.

1.)

2.)

3.)

4.)

5.)

6.)

VJEŽBA 6.

II. KRAĆENJE RIJEČI.

14. Predstavci pokraćeni.

Iz: … Raz: … Pod: … Pred: … Prama: … Pre-

ma: … Protu: … Preko: … Bez: … Ob: … Za: … Naj: …

15. Predstavci nepomični.

Pra: … Pre: … Pri: …

Pro:

16. Predstavci pomični.

Do: — Na: — Nad: — Ne: — O: — Od: — Pa: — Po:

Sa: — Su: — U: — Uz:

17. Predstavci složeni.

18. Nastavci

-av: ; -ev: ; -iv: ; -ov: ; -ski, -a, -o: ; -ost: ; -stvo: ; -išče: ; -tatelj, -titelj:

19. Tuji predstavci.

Ab (a, abs): – Ad: – Amfi: – Ana: – Ante: – Anti: – Apo: – Auto: – Cirka (circum): – De: – Dia: – Dis: – En (an): – Entre: – Epi: – Ex: – Hetero: – Hipo: – In: – Inter: – Intro: – Kata: – Kon: – Kontra: – Meta: – Mo-

no: - Ob: - Para: - Per: - Peri: - Pre: - Pro: - Re: - Sub: - Trans: - Uni: - Ultra: -

20. Tuđi nastavci.

-al: -ija: -é, -ée, -er, -et: -graf, -grafija: -ičan:

-iol: -ionalan: -ionar: -iozan: -or: -ment: -oir: -tika: -tiv: -ura: -um: -ium: -is: -ut:

VJEŽBA 7.

21. Imenice i pridjevi.

1. ; 2. ; 3. ; 4. ; 5. ; 6. ; 7. ; 8. ; 9. ; 10. ; 11. ; 12. ; 13.

14. ; 15. ; 16. ; 17. ; 18. ; 19. ; 20. ; 21. ; 22.

22. Zamjenice.

1. Lične:

2. Posvojne:

3. Pokazne:

4. Upitne:

5. Neodredene:

23. Biti.

24. Htjeti.

25. Moći.

26. Morati.

27. Prijedlozi.

1.)

2.)

3.)

4.)

28. Veznici

1.)

2.)

29. Prilozi

1.)

2.)

3.)

Car i košulja.

30. Brojevi.

31. Skratice običnoga pisma.

32. Vlastita imena.

Zar ti je najmiliji?

III. KRAĆENJE REČENICA.

33. Proste početne pokrate.

1.)

2.)

3.)

4.)

5.)

6.)

7.)

34. Proste središnje pokrate.

1.)

2.)

3.)

4.)

5.)

6.)

7.)

8.)

35. Proste dočetne pokrate.

1.)

2.a)

2. b.)

3. a.)

3. b.)

36. Proste mješovite pokrate.

1.)

2.)

3.)

4.)

Starac i smrt.

37. Složene početne pokrate.

1.)

2.)

38. Složene središnje pokrate.

39. Složene dočetne pokrate.

40. Složene mješovite pokrate.

41. Složenice.

42. Tudice složene.

1. a.)

1. b.)

1. c.)

2.)

3.)

4.)

5. a.)

5. b.)

5. c.)

5. d.) 5. e.)

43. Tuđice izvedene.

1. a.)

1. b.)

1. c.)

1. d.)

2.)

44. Kraćenje znakovima nesustavnim.

1.)

2.)

3.)

4.)

5.)

45. Izostavljanje riječi.

Čovjek i tičica.

46. Saborske skratice.

Govor Dra B. Medakovića.

